

**Міністерство освіти і науки України**  
**Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II**  
**Кафедра педагогіки та психології**

Реєстраційний № \_\_\_\_\_

**Бакалаврська робота**  
**ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ ЦИГАН/РОМІВ НА ОСНОВІ РЕЗУЛЬТАТІВ ОДНОГО**  
**ДОСЛІДЖЕННЯ**  
**БАКША НОРА БЕЙЛІВНА**

Студентка IV-го курсу  
Спеціальність: 013 Початкова освіта  
Освітній рівень: бакалавр

Тема затверджена на засіданні кафедри  
Протокол №1/2019

Науковий керівник:

Чейке Катерина І.  
викладач

Завідувач кафедрою \_\_\_\_\_

Біда Олена А.  
доктор пед. наук, професор

Робота захищена на оцінку \_\_\_\_\_, «\_\_\_» \_\_\_\_\_ 2020 року

Протокол № \_\_\_\_\_ / 201\_

**Міністерство освіти і науки України  
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II**

**Кафедра педагогіки та психології**

**Бакалаврська робота**

**ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ ЦИГАН/РОМІВ НА ОСНОВІ РЕЗУЛЬТАТІВ ОДНОГО  
ДОСЛІДЖЕННЯ.**

Освітній рівень: бакалавр

**Виконав:** студентка IV-го курсу  
спеціальності 013 Початкова освіта  
Бакша Нора Бейлівна

**Науковий керівник:** Чейке Катерина І.  
викладач

**Рецензент:** Балог Лівія І.  
ст. викладач

Берегове  
2020

**Ukrajna Oktatási és Tudományügyi Minisztériuma  
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola**

**Pedagógia és Pszichológia Tanszék**

**CIGÁNY/ROMA FELNŐTTEK ÉLETÚTJA EGY  
KUTATÁS EREDMÉNYEINEK TÜKRÉBEN  
Szakdolgozat**

**Készítette:** Baksa Nóra

IV. évfolyamos Tanító

szakos hallgató

**Témavezető:** Cséke Katalin

tanár

**Recenzens:** Balogh Livia

főiskolai adjunktus

## ЗМІСТ

Вступ.....	6
I. Ромських дітей у освітньої системи.....	8
1.1. Історія Березівської ЗОШ номер 7.....	8
1.2. Попередні дослідження з цього питання.....	13
II. Дослідження життєвих шляхів .....	19
2.1. Методи та зразки дослідження.....	19
2.2. Мета дослідження та гіпотези .....	19
2.3. Результати дослідження.....	20
2.3.1. Сім'я (батьки, брати/сестри), оточення.....	21
2.3.2. Шкільні роки, домінуючі особистості.....	26
2.3.3. Питання про вибір майбутньої професії .....	31
2.3.4. Поточний сімейний стан, зайнятість .....	34
2.3.5. Висновки .....	39
Висновок.....	41
Резюме .....	42
Список використаної літератури .....	43
Додатки.....	46

## TARTALOM

Bevezetés.....	6
I. Roma tanulók az oktatási rendszerben .....	8
1.1. A Beregszászi 7. számú Általános Iskola története.....	8
1.2. Korábbi vizsgálatok a témában .....	13
II. Életutak vizsgálata .....	19
2.1. Minta és a módszer .....	19
2.2. Kutatási célok és hipotézisek.....	19
2.3. A kutatás eredményei .....	20
2.3.1. Család (szülők, testvérek), lakókörnyezet .....	21
2.3.2. Az iskolai évek, meghatározó személyiségek.....	26
2.3.3. Pályaválasztás kérdése.....	31
2.3.4. Jelenlegi családi állapot, foglalkoztatottság .....	34
2.3.5. Konklúzió .....	39
Összefoglalás.....	41
Ukrán nyelvű összefoglalás .....	42
Hivatkozott irodalom.....	43
Melléklet.....	46

## BEVEZETÉS

Szakdolgozatomban életutak vizsgálatát tűztem ki célul. Az iskola az a hely kell, legyen, ahol szegény és gazdag, roma és nem roma, egyenlő esélyekben kell, részesülnön. De ez nem így van, hisz tudjuk, hogy ezek a gyerekek már nem egyenlő eséllyel indulnak az iskolának, és ott ezek a különbségek gyakran még jobban kiéleződnek. Több magyarországi és külföldi kutatás szól a roma gyerekek iskolai életéről, én magam is eddigi évfolyammunkáim keretein belül vizsgáltam már a témát, de nem igazán van szó arról, hogy mi történik ezekkel a gyerekekkel az iskola befejezése után. Kárpátalján egyre több program, egyházi misszió és szakember foglalkozik az iskolás cigánygyerekekkel, de tudtommal nem sokan foglalkoznak az iskolát befejező fiatalok segítségével. Mi történik velük? Ők is folytatják, a szülőktől látott életvitelt vagy tovább tanulnak? Többet akarnak elérni az életükben, mint az szüleik vagy nincsenek ezirányú terveik? Ami viszont mindezeketől is jobban érdekelt, hogy milyen szerepe volt az iskolának abban, hogy ők most ott és úgy élnek, ahogy. Voltak-e meghatározó személyek, akik segítették őt, támogatták és tanácsokkal látták el. Ezzel a dolgozattal szeretném felhívni a figyelmet a cigány tanulók életének iskolai tényezőire

Munkámat a kárpátaljai roma tanulók iskoláztatásának bemutatásával kezdtem, hogy milyen intézményekben van lehetőségük tanulmányaikat folytatni, emellett kitérek a szegregáció és integráció fogalmára, hatásukra és eredményességükre.

A következő fejezetben magát az iskolát mutattam be. Ezt a fejezetet múlt és jelen kategóriákra osztottam. A témában segítségemre levő dokumentumokat az interneten keresett információkkal, adatokkal és a kárpátaljai sajtóban megjelent cikkek tartalmával egészítem ki. A jelenlegi helyzetet leíró jelleggel az igazgató által adott információkkal mutatom be. Szeretném az olvasóval megismertetni az iskola múltját, milyen okok vezettek az iskola elszigetelődéséhez a többi magyar iskolától. Ismertetem még az iskola jelenlegi helyzetét is, hogy hol tartanak, hogy milyen célokat sikerült elérniük, amit a kezdetekkor tűztek ki és, hogy milyen változásokon mentek keresztül az évek során.

Tíz fiatal romával készítettem interjút, közös bennük, hogy egyazon oktatási intézménybe jártak. Az utolsó fejezetben összegeztem az interjúkban kapott válaszokat, arra a kérdésre választ keresve, hogy a közvetlen környezetük és az iskola mennyire volt hatással a továbbtanulásukra, illetve a jelenlegi helyzetükre. A kutatásom tárgya a beregszászi romák életútjának a vizsgálata. A felmérés célja elsősorban képet adni a Beregszászi 7. számú Általános Iskolában végzett tanulók életéről. Továbbá a kutatás által

szeretném megtudni, hogy mennyire befolyásolta őket maga az iskola, a pedagógusok, az osztálytársaik, barátaik, illetve a családjuk abban, hogy hogyan folytassák életüket az iskola után.

Dolgozatomban a roma és a cigány kifejezéseket felváltva, egymás szinonimájaként használom.

## I. ROMA TANULÓK AZ OKTATÁSI RENDSZERBEN

A roma gyermekek iskoláztatása egy nehéz feladat, ugyanúgy a tanárok és az iskola felől is. Az iskoláztatás nagyban függ attól, hogy milyen iskolában kezdik meg a tanulmányaikat és még nagyobb szerepe van a későbbi életben, a társadalomba való beilleszkedés során. Beregszászban egyetlen olyan iskola működik, amelyben kizárólag roma gyermekek tanulnak. De ez az iskola államilag nem kapta meg a „cigány iskola” státuszt, hanem ugyanolyan magyar tannyelvű általános iskola, mint sok más intézmény Beregszászban. Ebben a fejezetben bemutatom az iskola történetét és jelenlegi helyzetét majd a kutatás elméleti keretét mutatom be magyarországi kutatási eredmények segítségével.

### 1.1. A Beregszászi 7. számú Általános Iskola története

Ezt az iskolát a gyermekek az általános iskolai végzettség, az úgynevezett „kis érettségi” megszerzésével fejezik be. A romák Ukrajnában nagy számban vannak jelen, de sok gyermek nem szerzi meg se az elemi, se az általános iskolai végzettséget (Ferki, 2013). Ukrajnában a 2001-es népszámlálási adatok alapján mindössze két megyében laknak cigányok, Odesszában és Kárpátalján. A számadatok alapján megfigyelhető, hogy Kárpátalján jóval több cigány él, mint Odessa megyében, Kárpátalján a népszámláláskor 14004 fő vallotta magát roma származásúnak (Molnár – Molnár, 2005). A kötelező középiskolai végzettség előidézte, hogy egyre több roma gyerek jelent meg az iskolában rendszerben, ezzel azt érték el, hogy az iskola lett a romák társadalomba való beilleszkedésének a színtere. A legtöbb esetben az iskolában találkoznak a roma fiatalok először az intézményes szocializációval. Minden iskolában más-más a cigányok tanulási körülményei és a lehetőségeik is, de szinte minden iskolában ugyanazok a problémák merülnek fel.

Kárpátalján a roma gyerekek magyar és ukrán tannyelvű iskolákban tanulnak. A Kárpátaljai Magyar Pedagógus Szövetség 2017-es adatai alapján a megyében 98 magyar tannyelvű iskola van. Három olyan iskola működik, amelybe 98-99%-ban roma tanulók tanulnak. Kettő magyar tannyelvű, a Beregszászi 7. sz Általános Iskola és a Munkácsi 14. sz Általános Iskola és egy ukrán tannyelvű Ungváron.

A Beregszászi 7. számú Általános Iskola 1953-ban nyitotta meg kapuit. A kezdetekben csak elemi osztályokból állt a magyar tannyelvű volt. 1960-1964 között bővítették ki az iskolát, így általános iskolaként működött tovább 8 osztállyal.



1968-ban kezdtek el romák is járni az iskolába. Ebben az időben integráltan folyt az oktatás. Azt idő előrehaladtával párhuzamosan kezdett el folyni az oktatás. A romák, illetve a nem roma tanulók külön osztályokban kezdtek el tanulni. 10 éven keresztül párhuzamosan folyt az oktatás. Külön a roma tanulóknak és külön a munkás klub résztvevőinek.

1979-től csak roma származású tanulóknak folyik az oktatás az iskola területén. Ettől az évtől kezdve nevezik „cigány iskolának”. De ez csak a köznyelvben van így, hivatalosan nem kapta meg az iskola ezt a státuszt.

1996-tól 9 osztályos iskolaként működik. Minden osztályban kizárólag romák tanulnak. A romák az iskolától nem messze lévő Különtanyában élnek vagy a közelben lévő utcákban.

Egyre több roma kezdi meg elemi iskolai tanulmányait, ezért az elemi osztályokban párhuzamosan folyik az oktatás. Napjainkban pedig már 13 osztályos a párhuzamos osztályok miatt (A Beregszászi 7. számú Általános Iskola honlapja)

A rendszerváltás következtében romlott az iskola látogatottsága, egészen 2007-ig, amikor is igazgató váltás történt. 2007-től napjainkig az iskola igazgatója Kudron Ágnes. Kudron Ágnes 2005-ben kezdte el a pedagógusi szakmáját az iskolában, majd 2007-től az igazgatói posztot töltte be. A 2020-os adatok szerint az iskolában 352 gyerek tanul 13 osztályban. Az adatokból megállapíthatjuk, hogy ez esetben az iskolai szegregáció nem adminisztratív döntések értelmében, hanem spontán módon, a szabad iskolaválasztási rendszer következtében jött létre. A hatvanas évektől mikor is a romákat a beregszászi cigánytáborba telepítették, megfigyelhető volt, hogy évről-évre fokozatosan kiszorították a roma tanulókat a nem roma tanulókat. És a kilencvenes évekre már a roma tanulók voltak többségben az iskolában.

A Beregszászi 7. sz. Általános Iskolában megfigyelhető, hogy napjainkban csak cigánygyerekek tanulnak. De, mint már korábban említettem ez nem mindig volt így. Három évvel ezelőtt még volt olyan diákja az iskolának, aki nem roma nemzetiségű, csak közel lakott az iskolához, és így a szülei oda írták be. Az idei tanévben járnak olyan gyerekek, akik vegyes házasságból születtek. De ők is magyar cigánynak vallják magukat, mint az iskola többi diákja. Többször megesik az a diákok között, hogy egymást is cigánynak szólítják.

Az iskola folyosóján cigány kultúrát tartalmazó transzparenszek találhatóak. Külső falain csak ukrán nyelvű névtábla és zászló van kifüggesztve. Az intézmény folyosóin az ukrán

és magyar állami-nemzeti szimbólum (himnusz, zászló, címer) mellett a cigány zászló is ki van függesztve. Ezen kívül a cigányság történetéről is láthatóak plakátok és fényképek.

Az iskolában jelenleg huszonkét tanár dolgozik. Évről-évre tanárhiány figyelhető meg. Ebben a szemeszterben minden tanári pozíció be van töltve, de csak úgy, hogy vannak olyan tanárok, akik nem a saját szakirányuknak megfelelő tantárgyat tanítanak, azért, hogy a tanulók ne maradjanak le a tananyaggal. Az igazgató elmondása alapján ez azért alakult így, mivel a munka tapasztalattal rendelkező tanárok nem szívesen mennek oda dolgozni. Így az iskola sok esetben alkalmaz olyan főiskolás diákokat, akik még nem szereztek meg a diplomájukat. Jelenleg négy olyan tanár tanít az iskolában, aki még nem rendelkezik diplomával, hanem a tanulmányai mellett dolgozik ott. A többi ott dolgozó tanár felsőfokú végzettséggel, vagyis az úgynevezett bachelor diplomával rendelkezik.

Az iskolában jelenleg nincs roma pedagógus. A tanárok mellett még nyolc kiegészítő munkás dolgozik az iskolában. A kiegészítő munkások többsége roma származású.

Az iskola 300 gyerek befogadására képes ideális esetben. Ezzel szemben az elmúlt 12 évben mindig jóval e fölött volt a tanulók száma, még úgy is, hogy sok gyereket utasítanak el a beiskoláztatás alkalmával. Az idei, 2019/2020-as tanévben 352 gyermek tanul az iskolában. Az elemi osztályokban párhuzamosan folyik az oktatás, míg a felső osztályokban minden évfolyamban csak egy osztály van, de ez csak a 2008/2009-es tanévtől van így. Addig az alsó osztályokban is évfolyamonként csak egy osztály volt.

1. táblázat: A Beregszászi 7. sz. Általános Iskola tanulói létszáma 2006-2020 között

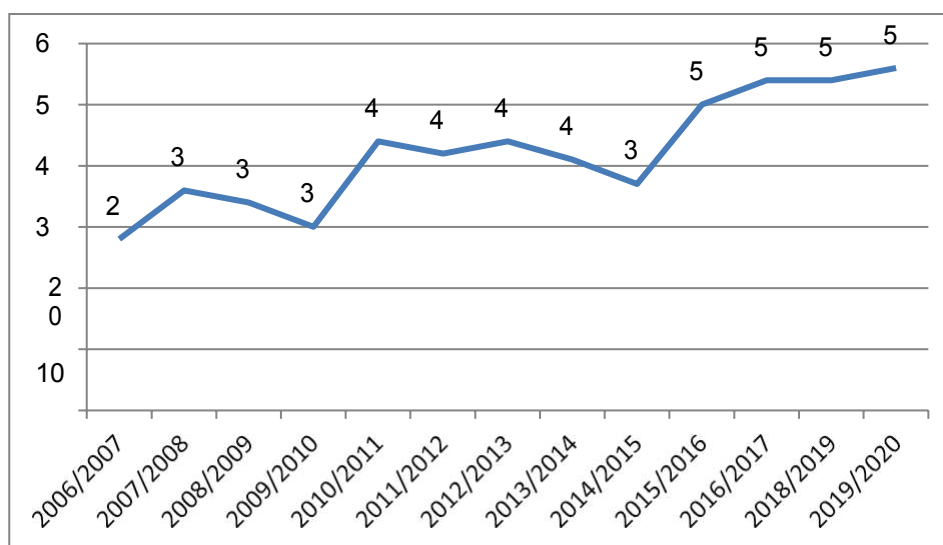
Tanév	Létszám (fő)
2006/2007	358
2007/2008	342
2008/2009	353
2009/2010	329
2010/2011	358
2011/2012	342
2012/2013	353
2013/2014	358
2014/2015	342
2015/2016	353
2016/2017	342
2017/2018	334
2018/2019	349
2019/2020	352

Forrás: Saját szerkesztés (az iskola statisztikája alapján)

A legtöbb tanévben 340 fő fölött volt a diákok száma, kivéve a 2009/2010-es tanévben, ott jelentős csökkenés figyelhető meg, de még így is az optimális befogadó helyek számától több gyermek tanult az iskolában. Mindössze 329 tanuló tanult az iskolában. Abban az évben 30 első osztályos kezdte meg tanulmányait.

Az elmúlt tíz évben folyamatosan nő az első osztályokba beiskolázott gyerekek száma (1. ábra). Az igazgató elmondása alapján azért is tudnak a megengedettnél több gyereket felvenni az első osztályokba, mert a nagyobbaknál gyakori a hiányzás. Az otthoni környezet nem segíti őket az eredményes tanulásban és az iskolák sem tudnak ezekkel a problémákkal szembe nézni. Sok gyermek segít a család anyagi terheinek viselésében és már egész kicsi korától kezdve koldulni jár vagy vigyáz a kisebb testvéreire. Egy átlagos napon az iskolában jelenlévő gyerekek száma 200 fő körül van.

1. ábra: A Beregszászi 7. sz. Általános Iskola első osztályába íratott gyerekek számának alakulása 2006-2020 között



Forrás: Saját szerkesztés

2006 és 2008 közötti tanévekben fokozatosan növekedett a beiskolázottak száma. Majd a következő két tanévben megint egy csökkenés vehető észre. A 2009/2010-es tanévtől kezdve a 2014/2015-s tanévig fokozatosan váltakozott a beiskolázottak száma. Egyik évben növekedett, a másik évben pedig csökkent az elsősök száma. A 2015/2016-os tanévben egy újabb csökkenés figyelhető meg. Attól a tanévtől kezdve pedig nő a beiratkozott gyerekek száma.

Ebben az intézményben olyan gyermekek járnak, akik hátrányos helyzetűek, és ez meglátszik a tanulmányi eredményeiken. Tanáraik elmondása alapján a tanulók 80%-a

kezdőszintű, 20% erősebb, mint a többi gyermek. A 4-A osztályban tanul egy olyan gyermek, aki mindenből jeles. Nagy reményeket fűznek ehhez a gyermekhez. Mindenben segítik őt és támogatják. De nemcsak őt, hanem az ott tanuló összes diákot is. Az iskola célja az, hogy olyan iskolát teremtsenek, ahová a gyerekek szívesen járnak, a tanulást nem teherként, „nyüggként”, hanem élményként, gyarapodásként élik meg. Különböző foglalkozások és szakkörök állnak a gyerekek rendelkezésére: könyvtári foglalkozások, színház- és múzeumlátogatás, sportszakkör, korcsolyázás és kézműves tevékenységek.

A Beregszászi 7. számú Általános Iskolában nincs külön tantárgy, ami a roma nyelvet, vagy a romák történetét tanítaná. Ők is ugyanazokat a tantárgyakat tanulják, mint a többi kárpátaljai magyar tannyelvű iskolákban. Az ott tanuló romák nem beszélik a roma nyelvet, sőt a Beregszászban található romák sem. Az iskola vezetősége nem szeretné, hogy elfeledjék a fiatalok a régi szokásaikat, hagyományaikat, ezért keresnek egy olyan szakembert, aki a romákkal foglalkozik.

A cigánygyerekek oktatási eredményessége természetesen nemcsak attól függ, hogy mennyire vannak elkülönítve, hanem attól is, hogy milyen feltétel mellett oktatják őket, milyenek a tárgyi és személyi feltételek. Azt tapasztaltam, hogy ez az iskola épületállománya nem sokban, de mégis különbözik egy kárpátaljai magyar általános iskola épületállományától. Két épületben zajlik az oktatás. Külön épületben vannak az elemi osztályok (1-4 osztály) és külön épületben az 5-9 osztály. Az épület minősége a helyi átlag alatt van. Az iskola rendelkezik felújított tornateremmel és a kulturális és szociális célokat szolgáló kiegészítő helyiségek állapota is megfelelő, bár felszereltsége hiányos.

Az iskolába járó diákok jelentős része a Beregszászi Különtanyán él. Beregszászban található egész Európa legnagyobb cigánytábora. Amellett, hogy ez a legnagyobb, de a legszegényebb is. A hivatalosan is Különtanyának nevezett területen a cigányok elszigetelve élnek, magas fal választja el őket a várostól. A 0,5 m vastag fal nem csupán a bejáratot „takarja” el, hanem már a tábor egész nyugati oldalát. Hogy pontosan hány ember lakik itt, azt csak találgatni lehet. A helyi szervek 4000 főre teszik a létszámukat, de a táborlakók szerint akár kétszer ennyien is lehetnek. A legtöbb roma ugyanis nem rendelkezik iratokkal: a felnőtteknek a személyi igazolványuk, a gyerekeknek pedig már a születési bizonyítványuk is hiányzik.

## 1.2. Korábbi vizsgálatok a témában

A cigányok iskoláztatása mindig is nagyon aktuális volt. Magyarországon számos kutatást, felmérést végeztek ezzel kapcsolatban. A rendszerváltást követően egyre több roma kezdte meg tanulmányait. A cigányok oktatásával nemcsak a fejlesztő programok indultak el, hanem újra előtérbe került az integráció és a szegregáció fogalma. Az integrált oktatási forma bevezetése a legfőbb cél. Arra törekednek, hogy minél gördülékenyebben folyjon az oktatás. Számos kutatást végeztek az oktatási formákkal kapcsolatban. A legtöbb pedagógus szerint az integrált forma lenne a legjobb a cigányok részére. Mindkét formának vannak előnyei és hátrányai is. A szegregált oktatási forma azt tartalmazza, hogy a cigány és a nem cigány tanulók egymástól elkülönítve tanulnak. Vagy külön osztályban vagy külön iskolában. A szegregáció szó azt jelenti, hogy elkülönülés, szétválasztás (Andorka, 1997: 194).

Ennek az oktatási formának az az előnye, hogy a kisebbségi tanulók nem hátráltatják a többségi tanulókat. De ezzel az a probléma, hogy így a két társadalmi réteg nem találkozik egymással. Emiatt nem alakul ki semmilyen személyes vagy bensőséges kapcsolat. Ezzel ellentétben az integrált oktatási forma arra törekszik, hogy a kisebbségi és a többségi gyerekek egy iskolában, egy osztályban tanuljanak. Tehát egymás mellett tanul a két etnikum. A tanítási módszereken és a tananyagban sem változtatnak. Az integráció azt jelenti, hogy becsatolás, összevonás (Bakos, 1977). Az integrált oktatás segíti a cigányokat didaktikai és módszertani eszközökkel. Az integrált oktatás negatív momentum, hogy a kisebbségi tanulók nem tudnak olyan ütemben haladni a tananyaggal, mint a többségi társaik. Ezáltal lemaradhatnak, vagy hátráltatják a többi tanulót. De van pozitívuma is. Ami nem más, minthogy a két etnikum, vagyis a cigányok és a nem cigányok jobban megismerkedhetnek egymással, egy kapcsolat alakulhat ki közöttük, ami hatással lesz a jövőjükre. Hisz az el nem fogadás alapja a másik nem ismerése. (Kókayné, 2007).

Az integráció, illetve a szegregáció előnyei és hátrányai is hozzájárulnak az iskolai eredményességhez. Az iskolai eredményesség lényeges része és feltétele a tanulás és iskola iránti elkötelezettség. Ez főleg a tanulmányi célok mellett a kitartást, a tanulmányok fontosságának megfelelő érzetét, az iskola elvégzése utáni terveket és a kitűzött célokat mutatja be. A tanulók kitartása és elköteleződése nagyon fontos tényezője az iskola és a tanuló eredményességének (Szemerszki, 2015).

A tanulók eredményességének vannak alkotórészei. Két nagyon fontos összetevőből épül fel. Az egyik a család, a másik pedig az iskola. A család, az otthoni környezet és a

szociális háttér befolyásolja a legjobban a tanulók eredményességét és a tanuláshoz való viszonyukat. Az iskola az az intézmény, ahol igyekeznek a pedagógusok jobb környezetet biztosítani a gyerekeknek és mindenben támogatni a gyerekeket az oktatásban. Ezzel segítik elő az eredményességüket. De mivel megfigyelhető, hogy a cigánygyerekek szüleinek sincs magas fokú végzettsége, így nem tudják segíteni, illetve támogatni a gyermekeiket. A gyerekek azt a példát látják, hogy nem fontos az iskolai végzettség. Ezért szoktak az általános iskola befejezése után munkába állni. A szülői hozzáállásnak lényeges szerepe van a cigányok életében, mert, ha a szülő támogatja őt, és azt akarja, hogy jobb körülmények között nőjön fel, akkor a gyermek másképp fog hozzáállni a tanuláshoz. Azt a példát veszi alapul, amit lát (Halász - Lannert, 2000).

Több kutatást, illetve megfigyelést végeztek a romák oktatásáról egész Európa szerte. Forray R. Katalin összegezte, hogy a szülők, illetve a közvetlen családjelentős hatással van gyermekekre. Féltik a gyerekeiket, mert nekik nem jó tapasztalataik voltak az iskolával kapcsolatban. Attól félnek, hogy megszegyenítik, illetve kiközösítik a többségi gyerekek. Emellett a cigánygyerekeknek nehéz a beilleszkedés és az oktatás tempójának a felvevése. Mivel nehezen tudják a megfelelő lépést tartani az iskolával, sok a hiányzás. A hiányzás lemorzsolódáshoz vezethet. A kutatás folyamán arra a következtetésre jutottak, hogy az országok társadalmi helyzetétől függően mindegyik országban egy közös van, az pedig, hogy a cigányok hátrányos helyzetűek. Ez a hátrány pedig már születésük óta fent áll. Ilyen hátrány a rossz lakhatási körülmény, a pénzhiány, a rossz egészségügyi helyzet (Forray, 1998).

Róbert Péter az 1980-as években Magyarországon az esélyegyenlőtlenséget és az iskolázottságot vizsgálta. Arra a következtetésre jutott, hogy az iskolai végzettség szintjére nagy hatással van a szülők foglalkozása, illetve végzettsége. Emellett a nemek továbbtanulási arányát is figyelembe vették. A kutatásból arra a következtetésre jutott, hogy a nők között sokkal többen vannak, akik folytatták tanulmányaikat, míg a férfiak inkább a munkát választották a tanulmányaik helyett. Míg a 8 osztályos általános iskolát egyre több cigány végezte el, addig már a középiskolai tanulmányaikat kevesebben kezdték el. Felsőfokra pedig ettől is kevesebben jelentkeztek. És akik jelentkeztek azok között is a nők domináltak. Összevetve a mostani iskoláztatási helyzettel szinte ugyanazok az arányok jönnek ki. Már 1999-ben is megfigyelhető volt, hogy a nők között nagyobb a továbbtanulási ráta, illetve, hogy kevesen folytatják a tanulmányaikat felsőfokon (Róbert, 1999).

Kemény István, Havas Gábor és Kertesi Gábor az 1990-es években végzett egy kutatást,

amelyben a cigány lakosság iskoláztatási szokásairól volt szó külön korosztályokra bontva. Azt az eredményt kapták az 1993-ban végzett kutatásban, hogy a cigány lakosság jelentős része, csak a nyolc osztályos általános iskolát végezte el, de utána lemorzsolódott. Középiskolával, illetve szakközépiskolával csak a cigányok 14,5 % rendelkezett. Ők a 20-29 éves korosztályhoz tartoztak. Érettségi vizsgával a lakosság nagyon kevés százaléka, mindössze csak a 2,5 % rendelkezett. Azok a cigányok, akik felsőfokú vagy egyetemi végzettséggel rendelkeztek alig érték el a lakosság 1%-t (Kemény és mtsai, 1993). Ezt a vizsgálatot elvégezték pár évvel később, 2003-ban. A 2003-as eredményekből az derült ki, hogy a cigány lakosság iskoláztatása egy évtized elteltével csökkent. Mivel 1993-ban a cigányok 62%-a folytatta a tanulmányait valamilyen módon, addig ez lecsökkent 44%-ra 2003-ra. Ebből a kutatásból arra a következtetésre jutottak, hogy egy évtized elteltével súlyosan csökkent a cigányok iskoláztatása (Ferge, 2005).

Óhidy (2016) 2011-ben végzett egy kutatást a hátrányos helyzetű cigányok között. A kutatás megerősítette, hogy a cigányok egész Európában, így Magyarországon is halmozottan hátrányos helyzetűek. Ennek több oka van. Először is, mert a szociális helyzetük miatt szegénységben élnek. Másodszor etnikai hovatartozásuk miatt diszkriminálják, kirekesztik őket. Harmadik oka pedig az, hogy a roma nőket elnyomják, rengeteg szabályt kell betartaniuk. A roma nők társadalmi helyzete alacsonyabban van, mint a férfiaké. Míg a férfiak járhatnak dolgozni, eljárhatnak helyekre, addig a nőknek ezeket nem szabad. Ők csak a háztartással és a gyerekneveléssel foglalkozhatnak. Ezen okok miatt Óhidy Andrea egy kvalitatív kutatást végzett tíz sikeres roma nővel. Arra volt kíváncsi, hogy a hátrányos helyzetükből a nők hogyan jutottak el a diplomáig. A kutatásban résztvevő nők mindannyian rendelkeznek felsőfokú szakképzettséggel, de több féleképpen jutottak el a diplomáig. Voltak, akik megszakítás nélkül végezték a tanulmányaikat. Ezt a tanulási módot klasszikus iskolai karriernak nevezik. De voltak olyan is, akik kerülőutas iskolai karriert végeztek, vagyis a tanulmányaikat megszakításokkal végezték el. A megszakítások okai pedig a család. Többen a tanulmányaik végzése folyamán férjhez mentek, gyereket szültek. Óhidy Andrea arra a következtetésre jutott, hogy a megkérdezettek a tanulmányaik mellett fenntartották és vállalták a származásukhoz tartozó hagyományos női szerepeket. De amikor választás elé állították őket, akkor a tanulmányukat választották a család és a szokások helyett. Emiatt a döntésük miatt voltak, akiknek a családjuk nem támogatta a tanulásukat, de voltak, akik beleegyeztek a döntésükbe. De nemcsak a család támogatására alapozhattak. Több támogató program is van Magyarországon, amelyekre alapozhattak, emellett szinte minden

megkérdezett arról számolt be, hogy az általános iskolában és a középiskolában a pedagógusok mellettük álltak, segítették őket, így csak pozitív élményük van az iskolákról. Úgy gondolják, hogy ha az iskolában nem kapták volna meg a pedagógusoktól ezt a fajta támogatást, akkor nem jutottak volna el a diplomáig. Minden bizonnyal ők is olyanok lettek volna, mint a roma nők többsége, vagyis családot alapítottak volna, és a gyereknevelésre koncentrálnának. Tehát sikerességüket csak az oktatási rendszernek köszönhetik. Még ha ez azzal is járt egyes cigány nőnél, hogy fel kellett adnia a származásával járó szokásokat, sőt volt olyan, aki a családja támogatására sem számíthatott, így azzal is meg kellett küzdenie, hogy a családja eltávolodott tőle (Óhidy, 2016a).

Forray R. Katalin és Hegedűs T. András az általános iskolákban végeztek egy kutatást. A kutatásokat az iskolák hetedik osztályos tanulói között végezték. A kutatás során a tanulóktól egy fogalmazást kértek, illetve egy interjú keretein belül beszélgettek. A kutatás során szerették volna megtudni, hogy a gyerekek véleményei szerint a pedagógusok hogyan viszonyulnak egy roma gyerekhez. Emellett, hogyha van olyan pedagógusuk, aki nem viszonyul jól hozzájuk a származásuk miatt, akkor milyen kapcsolatot ápolnak. A kutatás során a pedagógusoktól névtelen leveleket kaptak, amelyben az állt, hogy nem szeretnék, hogy ilyeneket kérdezzenek a gyerekektől. Emellett a gyerekek fogalmazásaiban is érezhető volt a félelem. Félték, hogy a pedagógusok megtudják esetleg, ha leírják, hogy kikkel van rossz viszonyuk, ki ellenzi, hogy a romák is tanuljanak. Arra a következtetésre jutottak, hogy a pedagógusok között vannak olyanok, akik nem támogatják a hátrányos helyzetű/cigány származású tanulók taníttatását, sőt ellenzik azt. Ezek között a pedagógusok között pedig van olyan, aki nem mutatja ki a gyerekek felé a nem tetszését, de vannak olyanok is, akik kimutatják az előítéletességüket és hátráltatják a gyerekeket. Azt is megfigyelték a kutatás során, hogy nincs összefüggés a cigányellenesség megnyilvánulása és a cigány származású tanulók száma között az iskolában. Bár az adatokból arra a következtetésre jutottak, hogy a rasszizmus főleg azokban az iskolákban nyilvánul meg, ahol rövid idő alatt megnövekedett a cigány tanulók száma. A fogalmazásokból megtudhatták, hogy ahol olyan pedagógus tanít, aki cigányellenes, azokban az osztályokban a gyerekek sem olyan elfogadóak, mint azokban az osztályokban, ahol a pedagógus arra törekszik, hogy jó viszony alakuljon ki a tanulók között. Azokban az osztályokban, ahol nem elfogadóak a gyerekek a következő magatartások figyelhetőek meg: kiközösítés, sértegetés, kigúnyolás, megalázás. Ezekben az osztályokban a cigány tanulók motivációja nagyon alacsony, illetve több százalékuk nem tanul tovább. A cigány



tanulóknak nagyobb a félelem és szorongás érzése azokban az osztályokban, ahol nem ápolnak jó kapcsolatot a pedagógussal. Emellett próbálnak beolvadni a társadalomba, az osztályukba, hogy ne tűnjenek ki és ne kapjanak még több bántalmazást. De megfigyelték azt is, hogy nemcsak a nem roma és a roma tanulók között vannak konfliktusok, hanem a roma tanulók között is. Azok a cigány tanulók, akik dominánsabbak sokszor lenéznek és bántalmazzák azokat a társaikat, akik cigányok, de mégis visszahúzódnak. Ezért fontos, hogy ne csak a roma és nem roma tanulók közötti jó viszonyra kell törekedni, hanem arra is, hogy a romák is megtanulják a toleranciát és tudjanak jól viszonyulni egymáshoz (Forray – Hegedűs, 2001).

Boros Julianna 2017-ben húsz cigány származású személlyel készítettek narratív interjút. Az interjúban résztvevők különböző életutakat jártak be. Az közös bennük, hogy mindannyiuknak végzettsége, de a végzettséghez vezető útjuk különbözik. Van, aki a középiskola után egyből továbbtanult, de van, aki először dolgozott vagy családot alapított, majd azután kezdte meg tanulmányait. A kutatásból arra a következtetésre jutott, illetve beigazolódt az a felvetése, hogy a végzettség megszerzése segít kilábalni a hátrányos helyzetből. Ezzel az is bebizonyosodott, hogy jobb a megélhetési lehetőségük és több lehetőségük van, mint szüleiknek volt. Az interjúkból megtudhatta, hogy a családi háttértől, illetve a neveltetéstől is függ a tanulók iskolai eredménye és támogatási szintje. Azok a cigányok voltak nehezebb helyzetben, akik állami gondozottak voltak. Minden kutatásban résztvevő azt mondta, hogy azért volt lehetőségük a továbbtanulásra, mert a pedagógusok segítették őket, támogatták, illetve bekerültek az Amira OBK Egyesület pályorientációs programjába. Ebben a programban sok segítséget és támogatást kaptak. A programban, akik segítették őket pótszülőknek tartották. Az ők támogatásukkal léphettek arra az útra, amely segítségével magasabb iskolai végzettséget szerezhettek, több munkalehetőségük és jobb életminőségük lehet, mint szüleiknek. A végzettséget megszerzők között pár cigánynál figyelhető meg, hogy a családtagjai, rokonai között valaki még továbbtanult. Ahol ez előfordult azt nyilatkozták, hogy jó példa volt előtte és láthatta, hogy a cigányoknak is sikerülhet egy felsőfokú diploma megszerzése. A diploma megszerzésével és a jobb életminőséggel egyikük sem tagadja a cigány származását, de mindannyiuknál megfigyelhető, hogy a szülői háztól távol sikerült csak megalapozniuk az életüket, munkahelyet találniuk és emellett családot alapítaniuk. Az, hogy a családjuktól távol tudtak csak azonosulni annak is köszönhető, hogy így nincs, aki hátráltassa őket. Az interjúalanyok között vannak, akik a végzettségükkel úgy helyezkedtek el, hogy támogatni tudják a hátrányos helyzetű, cigány származású gyerekek taníttatását, emellett

példaképként is funkcionálnak. Mivel cigányként és szakemberként élik mindennapjukat. És ezzel próbálják elérni, hogy megváltozzon az emberek véleménye a cigányokról. De vannak olyanok is, akik ugyanúgy cigánynak vallják még magukat, nem tagadják le származásukat, de nem cigányként szeretnének bizonyítani, hanem szakemberként. Emellett vannak, akik a származásukat igyekeznek letagadni, nevet változtattak, ezáltal próbálják a származásából adódó konfliktusokat elkerülni. Csak azoknak az interjúalanyoknak sikerült letagadniuk a cigány származásukat, akiknek külső jegyeik nem tükrözik a cigány származásukat. A kutatásban résztvevők válaszaiból arra a következtetésre jutottak, hogy a legtöbb cigány, aki diplomával rendelkezik példakép, de nemcsak családjuknak, hanem a környezetében élő összes cigánynak (Boros, 2017).

Óhidy Andrea 2016-ban végzett egy interjú felmérést tíz olyan cigány nővel, akik rendelkeznek felsőfokú diplomával. A kutatás arra összpontosult, hogy olyan személyeket kérdezzon meg, akik halmozottan hátrányos helyzetből származnak. Arra kereste a választ, hogy melyek azok a tényezők, amelyek segítségével eljutottak a diplomáig. A narratív interjúkból arra a következtetésre jutott, hogy úgy jutottak ki a mélyszegénységből, hogy szüleik támogatták őket, emellett olyan iskolába kerültek, ahol mind az iskola, és a pedagógusok is támogatták, motiválták őket. Ezáltal lehettek a sikeresek az oktatási rendszerben. A válaszadók között volt olyan, aki nem járt óvodába, de ezt nem érezte hátránynak. Egyik megkérdezett arról vallott, hogy neki az volt a szerencséje, hogy jó osztályba került, sosem közöcsítették ki, nem nézték le származása miatt és mindig kommunikatív, központi személy volt. De volt olyan, aki azt mondta, hogy ő visszahúzódóbb volt, de így sem volt semmilyen hátrányos megkülönböztetésben része. Voltak olyanok, akiket családjuk támogatott, de akadtak olyanok is, akiket választás elé állítottak, de ők a sikert és a célokat választottak. Azt vallják, hogy nem bánta meg, mert így meg tudta mutatni, hogy egy cigány is képes sikereket elérni (Óhidy, 2016b).

## **II. ÉLETUTAK VIZSGÁLATA**

A Beregszászban élő romák nagy része halmozottan hátrányos helyzetben él. Ebben a fejezetben mutatom be az általam megkérdezettek életútját, illetve elemzem a kapott válaszokat. Minden megkérdezett cigány származású és Beregszászban él.

### **2.1. Minta és módszer**

Kvalitatív kutatási módszert választottam, ezen belül is félig strukturált interjút (melléklet). A módszert célszerűnek találtam, hisz segítségével alaposan, illetve részletesen megismerhetjük az interjúalanyok életútját, családi környezetét, iskolai hozzáállásukat, illetve pozitív, negatív véleményüket.

A mintába bekerülés egyetlen feltétele volt, hogy az interjúalany a Beregszászi 7. sz. Általános Iskola egykori tanulója legyen és vállalja roma identitását. Összesen 22 főt kerestem fel. A megkeresettek közül 10 vállalta el az interjút, ez volt a kitűzött céloim is. Mindenki Beregszászban él ma is.

Azt interjú 6 témakör köré csoportosul, ezek a következők: családi háttér, gyermekkor, óvodai tapasztalat, általános és középiskolai élmények, pillanatnyi élményhelyzet és továbbtanulás.

### **2.2. Kutatási célok és kutatási kérdések**

Szaktervezésemben a Beregszászi 7. számú Általános Iskolában végzett tanulók életútját tárom fel. Kutatásom célja, hogy megtudjam, illetve felmérjem, hogy az általános iskola befejezése után hogyan alakult az életük. Milyen hatással volt az iskola, illetve a tanárok a döntésükre.

Kutatásom során a következő kérdésekre szeretnék választ kapni:

1. Az iskola mennyire volt hatással az interjúalanyok továbbtanulására, illetve a jelenlegi helyzetükre?
2. Közvetlen környezetük mennyire volt hatással a továbbtanulásukra, illetve a jelenlegi helyzetükre?
3. Elégedettek – e az életükkel, vagy esetleg lenne olyan, amit megváltoztatnának, ha lenne rá lehetőségük.

### 2.3. A kutatás eredményei

Az adatközlők között 8 fő lány és 2 fő fiú volt. A kutatásban szereplő válaszadók között 5 fő kiskorú (szülői hozzájárulással készült az interjú), tehát 18 év alatti és 5 fő már felnőtt. A táblázatban röviden összegyűjtöttem a kutatásban résztvevők adatai.

2. számú táblázat: A vizsgálatban részt vett interjúalanyok

Adatközlő	Kora	Mikor fejezte be az általános iskolát? (év)	Középiskola (neve)	Jelenleg rendelkezik-e hivatalos munkahellyel vagy tanulmányi jogviszonnyal?
T.A.	20	2015	II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Felsőfokú Szakképzési Intézet	Beregszászi 17. számú Óvoda (Jelenleg szülési szabadságon van)
M. R.	18	2017	Beregszászi 10. számú Középiskola	Tanuló
T. É.	15	2019	II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Felsőfokú Szakképzési Intézet	Tanuló
B. M.	16	2019	Nem járt középiskolába	Nem
L. M.	34	2001	Nem járt középiskolába	Árus
Gy. M.	52	2017	Nem járt középiskolába	Utcaseprő
L. P.	15	2019	Nem járt középiskolába	Nem
H. K.	35	2000	Beregszászi Szolgáltatási Szakközépiskola	Szakács
B. E.	16	2019	Beregszászi Szolgáltatási Szakközépiskola	Tanuló
L. M.	16	2019	Nem járt középiskolába	Nem

Forrás: Saját szerkesztés

### 2.3.1. Család (szülők, testvérek), lakókörnyezet

A kutatás során a megkérdezettek között a család meghatározása alatt azokat a személyeket értettük, akikkel egy udvaron, egy házban élnek. Az interjúkészítés közben választ kaptam arra, hogy milyen az adatközlő családi háttere, a családi állapota, kikkel él együtt, hol élnek, hány testvére van, milyen a szülők iskolai végzettsége és mivel foglalkoznak. A megkérdezettek többsége nagycsaládból származik. Ők a családhoz hozzászámolták azokat a rokonokat, akikkel nem egy házban, de egy udvaron laknak. Ez azoknál fordul elő, akik Beregszász utcáiban élnek.

Elmondásuk alapján úgy kell ezt elképzelni, hogy van egy nagy telek és erre a telekre építenek különböző épületeket, amelyekbe laknak. Minden épületben a szülők, nagyszülők és gyerekek élnek. Tehát 7-8 fő lakik egy épületben.

*„A családommal élek. Szinte az összes családtaggal egy udvarban, de mindenkinek van külön épület. Nagyszüleim, anyunak a bátyja és a családja is velünk él. Sőt testvéremnek is van már külön családja. Így 19-en lakunk egy udvarban” (15 éves lány).*

Azok, akik a Különtanyán<sup>1</sup> élnek, ott a szülők és a gyerekek élnek egy kis házban. Bár előfordul, hogy a nagyszülők is velük tartózkodnak. A lányoknál megfigyelhető, hogy ha férjhez mennek, akkor igyekeznek külön házat venni, de ha nincs erre lehetőségük, akkor a fiú családjához költöznek. Az adatközlők többségének (5 fő) három vagy négy testvére van, néhány esetben (2 fő) pedig öttől több, de előfordult olyan is (3 fő), hogy egy vagy két testvére van.

2. számú ábra: A megkérdezettek testvérei



Forrás: Saját szerkesztés

A testvérek szinte minden családban azonos házasságból születtek. A válaszokból,

<sup>1</sup> A beregszászi cigány telep hivatalos neve

amelyet a szakirodalom is alátámasztott arra a következtetésre jutottam, hogy a közhiedelmekkel ellentétben a cigányoknál nagyon is fontos a házasság, a házasság szentsége. Legtöbben azzal az élettársukkal maradnak, akit még fiatal korukban kiválasztottak. A tradicionális cigány családokban tabunak számít a válás.

*„Elég rossz sorunk volt. Szüleim nehezen tartottak el minket, ezért ment el apukám dolgozni külföldre, sok időre. De anyukám kitartott mellette. Nálunk, cigányoknál nem divat a válás. Ha valakihez hozzámész, vele is kell maradni. Ha már másra ránézel, egyből könnyűvérűnek hisznek és pletykálni kezdenek rólad” (52 éves nő).*

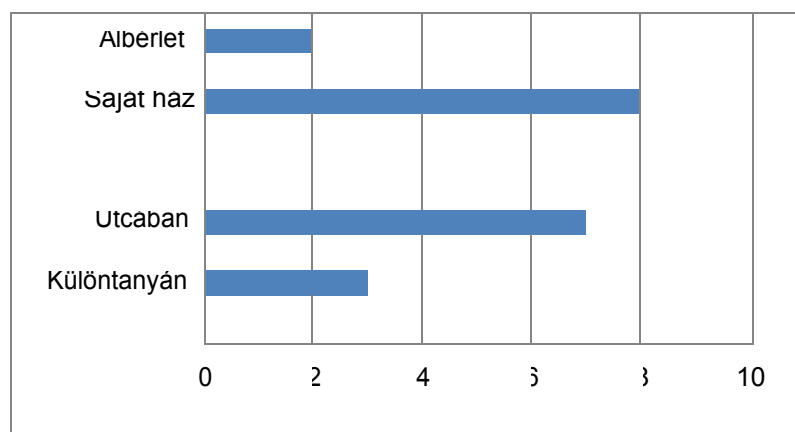
A romák házassági szokásai eltérőek. A tradicionális roma családok már a gyerekkorban kiválasszák a gyermekük párját. A házasságkötés tinédzserkorban, 15-18 éves korban szokott lenni. A házasságkötés után dönthetik el, hogy a fiú vagy a lány családjánál akarnak élni. A fiú családja, ha kinéz egy lányt, akkor ajándékot ad a lány családjának, amivel "lefoglalja". A két fiatal ismerkedésének is vannak szabályai és fázisai. Először az udvarlaskérés van, amikor a fiú családja elmegy a lány családjánál és megbeszéli az udvarlás folyamatát. Az udvarlás folyamata alatt a fiú és a lány nem lehet kettesben. Ezután következik a jegyben járás és nem sokkal azután az esküvő. A házasságkötés után a lánynak szabályokat kell betartania. A férjnek kevesebb szabálya és nem korlátozott a mozgásteret. A család egy fontos intézmény a cigányok életében. A házasságot szentnek és sérthetetlennek tartják. Akkor szokott az együtt élő pár különválni, ha a szülőknek ellenzik a házasságot. Ebben az esetben a fiú elszökteti a lányt, de ennek komoly következményei vannak. A szülőktől az elszökött lányt évek múlva is hazavihetik. Nem veszik figyelembe, hogy boldogok-e, van-e már gyerek (Vajda, 2015).

A megkérdezettek többsége (7 fő) Beregszász egyik utcájában, a többiek (3 fő) a Különtanyán élnek. Az utcában élőknek nagy része (8 fő) a Különtanyához közel laknak, 2 fő pedig tőlük elég messze a város majdnem másik végében lévő utcában.

A válaszadók többsége saját házukban él. Akik a Különtanyán élnek, azok a saját házukban élnek. Náluk elmondásaik szerint másképp mennek a dolgok. Ők nem járkálnak a földhivatalba regisztráltatni a telket, ahova építkezni akarnak. Csak maguktól, ahol megtetszik nekik, oda építkeznek és onnantól az már az övék. Akik Beregszász egyik utcájában laknak azok közül kettő él a családjával albérletben, a többiek a saját házukban. Akik albérletben laknak elmondták, hogy szerencsére sikerült olyan helyet találniuk, amelyik nem drága. Mert mindenképpen olyat kerestek, amelyet meg tudnak fizetni. Ezért is fordult elő az, hogy az egyik válaszadó nem a Különtanya környékén lakik, hanem a város másik végében. Mivel a többségük, akik nem a Különtanyán él próbálnak minél

közelebb maradni hozzá. A Beregszászi 7. számú Általános Iskola is nagyon közel helyezkedik el hozzájuk, ezért szinte minden cigány oda jár.

### 3. számú ábra: A cigányok lakóhelyének megoszlása



Forrás: Saját szerkesztés

Nemcsak a családtagjaik vannak hatással a gyerekekre, hanem az is, hogy milyen körülmények között. A legtöbben úgy emlékeznek vissza, szép lakókörnyezetük volt, szerettek ott élni. Akik a Különtanyán laktak is szépnek nevezték a házukat, de utána mondták, hogy a legtöbben eléggé szegénységben éltek, nem nagy házban. Kis helyen sokan éltek. Egy szobában családtól és gyerekek számától eltérve nagyon ritka volt, ha a gyerekek nem a szüleikkel laktak egy szobában. Ha mégsem a szüleikkel voltak, akkor a nagyszülőkkel kerültek egy szobában. *„Nagyon nehéz gyerekkorom volt, nem szeretnék sokat erről beszélni. Sokan voltunk testvérek és elég kis házban éltünk, így egy kis szobába zsúfolódtunk be. Mikor még kicsik voltunk nem bántuk annyira, mert legalább együtt játszodhattunk, de mikor nagyobbak lettünk már kezdett kényelmetlen lenni” (34 éves nő).*

Azok, akik Beregszász valamelyik utcájában laktak valamivel jobb körülmények között nőttek fel. Nekik sem volt minden gyereknek külön szobája, de legalább a szülőktől külön szobában aludtak.

Egy fiú, akinek szülei meghaltak a testvérével a nagymamájához költözött, de onnan el kellett menniük. Így ők elég szerény körülmények között élnek a nagymama nyugdíjából egy kicsi lakásban. Ezért szokott elmenni dolgozni, ha megteheti.

Egy olyan hölgy volt a válaszadók közül, aki Oroszországból származik, de ide jött férjhez és itt él azóta. A két fiú pedig egy ideig lakott Oroszországban, mivel szüleik elmentek oda dolgozni a jobb megélhetésért, de visszajöttek ide lakni.

Az adatközlők jelentős része (7 fő) fiatal, 15-20 év közöttiek, mindössze 3 fő 30 éven felüli. Ennek az oka, hogy a fiatalabb sokkal készségesebbek és nyitottabbak voltak, mint a középkorúak. A felkeresett 22 roma közül tizenhárom volt 25 éven felüli. Ebből kifolyólag a 15-20 év közöttiek közül, csak 1 lánynak van már saját családja (férje és gyermeke), a többiek még szüleikkel, nagyszüleikkel, illetve testvéreikkel élnek.

A szülők iskolázottságára vonatkozóan különböző változatok figyelhetők meg. A legtöbb szülőnek csak 9 osztályos végzettsége van. De akad olyan is, akinek csak 4 osztálya van meg. Mindössze 1-2 szülőnek van meg a középiskolai vagy szakképesítése.

#### 4. számú táblázat: A szülők végzettsége

	Anya	Apa
Nem járt iskolába	0	2
Elemi iskola	2	1
Általános iskola	4	6
Középiskola	1	2
Szakközépiskola	2	0

Forrás: Saját szerkesztés

A szülők iskoláztatása hatással volt a gyermekeik iskoláztatására is. Mivel az interjúk eredményeiből arra a következtetésre jutottam, hogy főleg azok a szülők gyermekei nem tanultak tovább, akiknek csak 9 osztályos bizonyítványa van. Az egyik adatközlőm ki is fejtette, hogy ő azért nem ment továbbtanulni, mert nem akart csalódást okozni a szüleinek, mert a szülei sem tanulhattak tovább és félt, hogy neki sem sikerülne jó átlaggal befejezni a szakgimnáziumot, így inkább nem is ment tovább. Pedig a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Felsőfokú Szakgimnáziumába akart felvételizni.

A válaszadók között 2 fiú volt. Elmondásuk alapján a szülők nem tesznek különbséget a nemek között tanulás terén. Nekik is vannak lány testvéreik és a szülei nem tesznek kivételt egyikőjükkel sem. Ugyanúgy viszonyulnak hozzájuk, ha akartak tanulni vagy esetleg, ha nem. Szinte minden válaszadó hátrányos helyzetben él, de elmondásaik alapján ez nem akadályozhatja őket a tanulásba. Az egyik válaszadó véleménye szerint csak saját maguk döntenek el, hogy akarnak-e tanulni, csak az a baj, hogy nincs, aki motiválná őket.

*„Ha valaki akar tanulni, akkor fog is. Én mindent megtettem az elején, hogy tanuljak. A nagymamám is támogatott. Otthon sokat kellett segítenem a ház körül és pénz is kellett*



*keresnem, hogy megéljünk, ezért otthon nem igazán volt időm ezzel foglalkozni. De az iskolában mindig figyeltem és a tanárok mindenben támogattak. Most is angoltól megkértem a tanárt, hogy adjon különórát, hogy sikerüljenek, majd a vizsgáim” (18 éves férfi).*

Ebben a témakörben még rákérdeztem a szülők foglalkozására, hol dolgoznak, milyen munkahelyük van. Az egyik fiúnak már nem élnek a szülei, ő a nagymamájával és testvérével lakik és a nyugdíjból élnek, emellett néha elmegy dolgozni. De nem sok időre tud elmenni külföldre pénzt keresni, mert közben tanul. Főleg nyáron jár, de ha évközben elfogy a pénzük, akkor a pedagógusoknak szól, hogy pár hétig nem lesz iskolákban, mert külföldre megy és, ha visszatér, akkor a pedagógusok segítenek neki felzárkózni. Főleg építkezésekre jár.

A többieknek élnek a szüleik, vagy ők már szülők és van munkahelyük. Akik még szüleikkel laknak, nem dolgoznak, szüleik tartják el. A szülők munkahelye között is vannak több fajták. Van, akinek minkét szülője dolgozik és van, akinek csak egyik. Nagy részük külföldön dolgoznak, a többiek itthon. Akik külföldön dolgoznak, a következő országokba mentek: Csehország (2 fő), Magyarország (5 fő), Oroszország (2 fő). A többiek belföldön dolgoznak utcaseprőként, árusként, szakácsként, építkezéseken, illetve gyárban.

A cigányoknál a családon kívül még egy nagyon fontos dolog van. Ez pedig a vallás. Szinte minden válaszadó és azoknak családja vallásos. Négy vallás fordult elő a válaszok között. Isten Élő Egyháza, Jehova Tanúi, Baptista, Szabad Keresztények. A Jehova Tanúinak is több típusa van. A válaszadók között az Orosz Jehova Tanúi gyülekezetbe járnak. Van egy Királyság Termük, amelyek heti kétszer járnak az alkalmaikra. Az egyik hölgy elmondta, hogy kisgyermek korában más vallású volt. Szüleivel sokat járt az egyházi alkalmakra, de mikor felnőtt, abbahagyta a vallás gyakorlását. Pár éve pedig újra eldöntötte, hogy szeretne valamilyen vallást gyakorolni. Ezért elkezdett járni különböző alkalmakra mind a Jehova Tanúi és mind a Baptista egyházba. Azért járt mind a kettő alkalmaira, hogy eldöntse, melyikhez akar csatlakozni. A Jehova Tanúi egyház jobban tetszett neki, így felhagyott a Baptista vallás gyakorlásával. Nemsokára pedig teljes körű tagja lesz a Jehova Tanúi egyháznak. Elmondása szerint mióta elkezdte gyakorolni újra a vallást kiegyensúlyozottabb.

Legtöbben Isten Élő Egyházához tartoznak. Ez egy szabad vallás. A tábor területén van egy épület, amelyet kineveztek templomuknak és itt tartják meg az alkalmaikat. Az elmondottak alapján itt nincs tiszteletes, se pap. Itt mindenki beszélhet, maguk között osztják fel, hogy mikor ki tartja az alkalmat. A cigányok körében nagyon fontos a zene. Így

az egyházi alkalmak fontos momentumaiba is beletartozik. Nagyon sokat énekelnek, és különböző hangszereken játszanak. A fiatalok válaszaiból az derült ki, hogy a szülők szinte minden családban vallásosak és rendszeresen járnak az alkalmakra. Ezért van, hogy nem férnek be a házba, amiben az alkalmak vannak tartva. Ebben az egyházban is vannak szabályok, amelyeket be kell tartani. Az egyik ilyen, hogy azok a férjezett nőknek be kell kötniük a fejüket egy kendővel.

A vallás a cigány fiatalok iskolai előmenetelében nagyon is sokat számít. Minden vallásnál megfigyelhető, hogy a szülők a lányokat jobban nevelik a vallásosságra, mint a fiúkat. Többet viszik el őket az alkalmakra és jobban megkövetelik tőlük a fegyelmet. Míg a fiúknak csak akkor kell járni, amikor szeretnének és nem kötelező minden alkalommal.

A Baptista és a Szabad Keresztények valláshoz csak 1-1 család csatlakozott a megkérdezettek közül. Ők is rendszeresen járnak az alkalmakra és rendszeresen gyakorolják vallásukat. A Szabad Keresztények valláshoz tartozók a Különtanyán, míg a Baptista gyülekezetbe járók Beregszász egyik utcájában laknak. Ebből kiindulva arra a következtetésre jutottam, hogy a lakhelyük és a távolság nem befolyásolja azt, hogy milyen vallásúak.

### **2.3.2. Az iskolai évek, meghatározó személyiségek**

Az óvoda egy meghatározó lépcsőfok a gyerekek életébe. Az óvodában eltöltött idő meghatározza minden iskolás életét, segít a szocializációban, a beilleszkedésben és az egymás elfogadásában. Azok a gyerekek, akik voltak óvodások, jobban teljesítenek az iskolában, könnyebben illeszkednek be és hamarabb nyitnak társaik felé. Emellett fontos szerepe van abban is, hogy felkészüljenek az iskolára.

A legtöbb cigány családban több gyermek van. A gyerekek társaságban nőnek fel, de az óvodában már nehezen szocializálódnak és illeszkednek be. Ha nem sok gyerek jár a csoportba, akkor hamarabb kezdenek barátkozni, főleg, ha van közöttük olyan is, akit ismernek. Ha nemcsak roma gyerekek járnak a csoportba, akkor segíteni kell a pedagógusoknak az egymás elfogadásában. A gyerekek sokkal toleránsabbak, mint a felnőttek, így az egymás elfogadása kellő odafigyeléssel megoldható (Szemán, 2001). Az óvoda után az iskola a következő intézmény, amelybe bekerülnek. Az iskolába való beilleszkedés is nehézkesen megy. Nem mindig azokkal a diákokkal kerülnek egy osztályba, akikkel egy óvodába jártak. Azok a gyerekek, akik jártak óvodába hamarabb kezdenek el barátkozni az osztálytársaikkal, mint azok a társaik, akik nem voltak

óvodások. Akik nem jártak óvodába nehezebben illeszkednek be, illetve nekik azokat a dolgokat is meg kell tanulniuk, amelyeket a többiek az óvodában már elsajátítottak. (Ambrus, 2001).

A megkérdezettek többsége járt óvodába. Egy fő a Beregszászi 6. számú Óvodába járt, a többiek a Beregszászi 17. számú Szivárvány Óvodába jártak. További 3 fő pedig nem járt óvodába. Ők az idősebb korosztályhoz tartoznak. Akkor még nem volt kötelező az óvodába járás és a szülei se vitték.

A megkérdezettek között szinte mindenkinek pozitív emléke van az óvodáról. Szerettek oda járni és az óvodapedagógusok is kedvesek voltak. *„Először nehéz volt beilleszkedni az óvodába. Otthon vannak testvéreim, de itt idegenek közé kerültem és sose voltam az a könnyen barátkozós. De egy idő után sikerült beilleszkednem, mert a csoporttársaim kedvesek voltak hozzám, amikor már megszoktuk egymást. Az óvónők pedig nagyon segítőkészek és kedvesek voltak hozzám és a csoporttársaimhoz” (20 éves lány).*

Elmondásuk alapján sokan nem egyfolytában jártak óvodába. Voltak napok, mikor egyáltalán nem vitték őket, ez azért volt, mert otthon maradt az egyik szülő vagy nagyszülő, így ők is otthon maradtak velük, mert ilyenkor nem tartották lényegesnek, hogy elvigyék őket. Az egyik lány elmondta, hogy szeretet óvodába járni, mikor otthon kellett maradni, akkor sírt, hogy inkább vigyék el.

Az egyik hölgy úgy gondolja, hogy az ő idejében sokkal jobb volt az óvoda, mint most, mert régebben nagyobb hangsúlyt fektettek az éneklésre és a játéokra. Hisz az éneklés a cigányoknál az egyik legalapvetőbb dolog. A legkisebbtől a legnagyobbig, mindenki szeret énekelni. Mások pedig úgy vélik, hogy az óvoda nagyon fontos a gyerekek életében, ugyanis itt megtanítanak a gyerekeknek sok mindent. Emellett sok játék van az óvodában és biztosítva van a napi háromszori étkezés.

Pár negatív emléket hallottam csak az interjúk során. Ezek abból fakadtak, hogy szegényebbek voltak társaiknál, így az öltözködés és a pénzhiány miatt voltak kisebb negatív élményeik, emellett főleg az volt nekik a rossz élmény, mikor nem mehettek óvodába. *„Amikor nagy volt az esőzés akkor nem igazán lehetett kijönni a táborból, olyankor nem is vittek engem óvodába. Túlságosan nagy volt a pocsolya, ezért otthon kellett maradni. Nem szerettem ezeket a napokat, mivel nagyon szerettem óvodába járni, szerettem az a többiekkel játszani és az óvó néniket is ” (35 éves nő).*

Az iskolás éveik már egy kicsit nehezebbek voltak, mint az óvodai. Míg az óvodában nem volt sok elvárás feléjük addig az iskolában elég sok szinten kellett teljesíteniük. Ezt pedig nehezen viselték. Voltak kötelezettségeik, így már nemcsak azt csinálhattak, amit

akartak. A válaszadók elmondásai alapján az első osztályban már elég sok nehézséggel kellett megküzdeniük. Első ilyen a beilleszkedés volt. Igaz voltak olyan osztálytársaik, akik velük jártak óvodába, de sokan nem jártak óvodába, így őket nem ismerték. Meg kellett szokniuk az új közösséget, nyitniuk kellett a többiek felé. Akikkel óvodába jártak nem mindenkiel kerültek egy osztályba. Mert az iskolában párhuzamosan folyik az oktatás, így van A és B osztály. Az osztálytársaikat pedig nem választhatták meg, így már az első osztály elkezdésekor is nehézségbe botlottak. Mindazonáltal többen elmondták, hogy elég könnyen barátkoznak, így hamar megismerkedtek a többiekkel. De voltak a válaszadók között olyanok is, akik azt mondták ők visszahúzódóak voltak, így nehezen barátkoztak, bajosan ment nekik a beilleszkedés. Őket kiközösítették az elején, de az idő múlásával összecsiszolódtak és jól kijöttek egymással.

Egyikük sem mondott semmi negatívát a pedagógusukra. Mindannyian dicsérték őt, nagyon szerették, mert mellettük állt és próbálta őket mindenben segíteni és támogatni.

Miután sikeresen beilleszkedtek újabb és újabb nehézség gördült eléjük, de a nehézségek ellenére szerettek iskolába járni. *„Szerettem iskolába járni, mert nem volt unalmas a nap eleje. A tanárok jófejek voltak és a barátaimmal lehettem. Most pedig, hogy nem tanultam tovább csak átalszom a nap elejét és valamikor délután kettő körül kelek fel” (15 éves fiú).*

Többen beszámoltak arról, hogy voltak olyan osztálytársaik, akiket évközben nem is láttak, csak a ballagáson. Nagyon sokan vannak beiratkozva, de többen nem járnak be órára. Még az iskola igazgatója tájékoztatott arról, hogy sokkal többen beiratkozva az iskolába, mint akik valóban járnak. Sokan csak év elején és év végén járnak fel az iskolába. De van közöttük olyan is, aki évközben is bejár, csak nem sokat. Alsó osztályokban ez még nem figyelhető meg, inkább a felső osztályokban.

Az elemi iskolában szinte minden megkérdezettnek jó tanulmányi átlaga volt. Szerettek járni iskolába és a tanáruknak köszönhetően jó tanulók voltak. *„Ötödik osztályig jók voltak a jegyeim, jó tanuló voltam. De onnan tovább lusta voltam és nem tanultam. Annyira sok minden elvette a figyelmemet, de már megbántam” (15 éves fiú).*

De amint idősebbek lettek elvesztették az érdeklődésüket a tanulás iránt. A tanárokat szerették, csak a tantárgyakat nem. Nem szerették, hogy annyit kell tanulni. És sokan el is ismerték, hogy itt rontották el. Emiatt nem lett megalapozva a továbbtanulásuk. Tanáraik bármennyire is próbálták rávenni és motiválni őket, nem sok sikerrel jártak. Vagyis nem volt olyan tanár az életükben, aki ezt jól csinálta volna.

A válaszadók többsége belátta, hogy az iskola egy fontos intézmény volt az életükben és, hogy a tanulás nem rossz dolog, hanem nagyon is fontos. Többen elmondták, hogy ha jobban igyekeztek volna, ha a tanulásra és az eredményeikre odafigyeltek volna, akkor több lehetőségük lehetne az életben. Hisz minden tanár mellettük állt és támogatta őket, megpróbálták a helyes útra terelni a diákokat, hogy jobb életük legyen, mint a cigányok többségének.

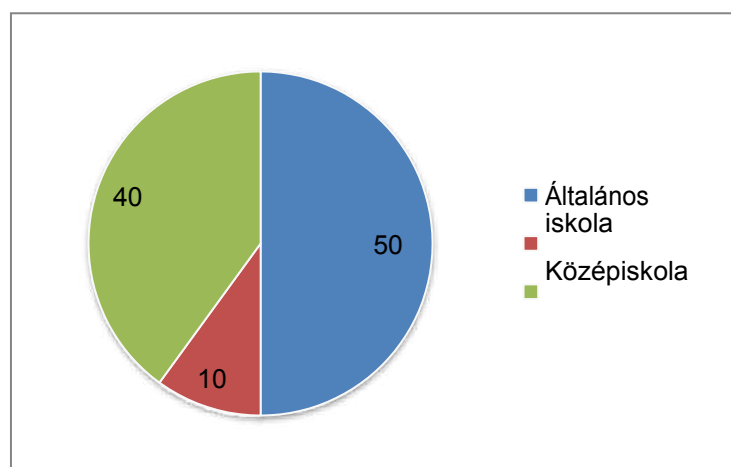
Emellett az is közrejátszott, hogy nem mindig tudták finanszírozni az iskolához szükséges dolgokat. Nem mindig jártak tiszta ruhában, nem mindig volt új füzetük, dolgozat füzetük vagy éppen tanszerük. Sokan elmondták, hogy voltak idők, amikor tollat és ceruzát sem tudtak venni. Vagy ha tudtak volna, inkább másra költötték a pénzt. Ám volt olyan, akinek a szülei csak azért jártak napszámba vagy éppen, ahogy az egyik fiú mondta azért „*bizniszettek*”, hogy mindene meglegyen az iskolába. Hogy ne keljen rongyos és ócska ruhába járnia, hogy legyen tolla és füzete. Ezzel segítették, hogy a gyermekük sorsa jobb legyen, mint az övék. Saját maguknak még nem tudták finanszírozni a tanulmányaikat, mivel szinte mindannyian csak a kilencedik osztály befejezése után kezdtek el dolgozni. Miután elkezdtek dolgozni több dolog is meghatározta, hogy mire költik a megkeresett pénzt. Az egyik ilyen variáció az volt, hogy saját magukra költik. Szükségleteiket fedezték belőle. Ha pedig már alapítottak családot akkor a család megélhetésére költötték. A másik variáció az volt, hogy a szülők munkanélkülisége vagy hanyagsága miatt megélhetési problémáik voltak, így nem magukra költötték a pénzt, hanem a családra, a háztartásra.

Az általános iskola felsőbb osztályaiban már kevesebben fordítottak érdeklődést a tanulásra. Ám még így is voltak közöttük kiemelkedő tanulók. A két lánynak, akik a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Felsőfokú Szakképzési Intézetébe mentek tovább tanulni, az általános iskolában is kiváló tanulmányi átlaguk volt. Ők testvérek is. Mindkettő elmondása alapján szülei mindig támogatták őket és velük együtt tanultak. Segítettek nekik, ha valamit nem értettek. Nagyon szigorú nevelésben volt részük. A szülei nem hagyták, hogy lemaradjanak vagy felelőtlenül döntsenek a tanulás kapcsán. Így ők egymást motiválták. Így kerültek mindketten ugyanabba az iskolába és ugyanarra a szakra is jelentkeztek. Van egy másik lány is a válaszadó közül, aki kiváló tanulmányi eredménnyel rendelkezett az általános iskolába. Ő is szeretett volna továbbtanulni, szakmát szerezni, de mivel már van párja és nemsokára lesz az esküvőjük, így meggondolta magát. Mert tudta, hogy nem fejezi be addigra a tanulmányát, mire férjhez menne. A férje pedig nem engedné, hogy folytassa a tanulmányait. „*Emlékszem, hogy nagyon beteg voltam, de*

*felhívtak az iskolába, mert valami fontosat akartak. Mikor felértem kiderült, hogy a jó jegyeim miatt kaptam pénzt. És nemcsak egy alkalommal kaptam, hanem többször is. Ez jobban ösztönzött, hogy tanuljak ”(16 éves lány).*

Középiskolába már sokkal kevesebben jártak, mint ahányan tervezték. Egy fiú van, aki most járja a középiskolát a Beregszászi 10. számú Középiskolában. 4 adatközlő szakközépiskolába járt, a többiek pedig csak az általános iskolát fejezték be.

### 3. számú ábra: A megkérdezettek továbbtanulási aránya



Forrás: Saját szerkesztés

A legtöbb megkérdezettnek a szüleik hátrányos helyzetben éltek. Ezt az állapotot állandónak gondolták. Volt, aki a jobb megélhetésért cserébe ment el a családdal vagy egyedül dolgozni, de miután nem vett észre változást, elfogadta, hogy nem juthatnak ki ebből a helyzetből, a szegénységből, ezért hazaköltözött, azóta csak alkalmi munkákból tartja el a családját. Vannak páran, akik azt mondták, hogy szüleik azért is akarták, hogy jól tanuljon, hogy jobb élete legyen náluk. Ám mire a tovább tanuláshoz értek volna már nem támogatták őket teljesen. Rájuk hagyták a döntést. Így nem a tanulás mellett döntöttek. Az egyik lány elmondta, hogy a legjobb barátnője is akarta folytatni a tanulmányait, együtt akartak belekezdeni, de míg a barátnőjét támogatta a családja, addig őt nem, így ő nem is ment tovább tanulni. Most már bánja kicsit, de akkor így érzete helyesnek.

Amivel szinte mindenki egyetértett, hogy a tanárok nagyon jó hatással voltak rájuk. És ezért a kedvenc tantárgyaiknak azt mondták, amit olyan tanár tanított, akit szerettek.  
„Észrevettem, hogy mindig az a tantárgy tetszik a leginkább, melyekben a tanárok

*kedvesek és segítőkészek voltak velem, és akiket szeretek. De kedvencem nem volt, csak olyan, ami nagyon tetszett, de ugye az is csak a tanárok miatt. Ettől függetlenül mindenre tanultam, mert otthon elvárták” (20 éves nő).* Legtöbbször a magyar nyelv és irodalom órát mondták kedvencüknek. Mert kedves és vicces volt velük a tanár. Nem nézte le őket, ha valamit nem tudtak, hanem motiválta őket. Emellett mondták még az informatikát, a földrajzot, a történelmet, az éneket és a tornát kedvenc tantárgynak.

### **2.3.3. Pályaválasztás kérdése**

A pályaválasztásba nagyon sok meghatározó tényező volt a megkérdezettek között. Ilyen tényező volt az iskola, a család, a párkapcsolat, a tanulmányi átlag és egy kicsit még a barátok is. *„Nem volt, aki motiváljon. 9. osztályban megkezdődtek otthon a problémák. El kellett költöznünk, így nem tudtam otthon tanulni. Az én kedvem is elment a sok problémák miatt és eléggé nehéz volt, mert amikor hazamentem csak a munka volt. A munka mellett meg nem volt időm felkészülni a felvételi vizsgákra. Hogy a családot el tudjam tartani a ballagás után elmentem Magyarba dolgozni. Onnan pedig már nem jöttem haza a felvételi vizsgákra, mert tudtam, hogy úgysem fog sikerülni” (18 éves férfi).*

A megkérdezettek között a fele tanult tovább (5 fő). A továbbtanulást illetően a földrajzi mobilitásuk egy városon belül maradt. Mindannyian a lakóvárosukban folytatták tanulmányaikat. Ám, akik nem a tanulmányaikat folytatták az általános iskola után, hanem dolgozni mentek azok földrajzi mobilitásuk nagyobb. Mivel megfigyelhető, hogy külföldön kerestek munkát. Magyarországra, illetve Csehországba mentek dolgozni, a fiúk főleg építkezésekre, a lányoknál pedig az vehető észre, hogy lakóhelyükhöz közel kerestek munkát. Piacon segítettek be szüleiknek árulni vagy éppen utcát separtek.

A kárpátaljai cigány lakosság iskoláztatási szintje alacsonyabb, mint nem roma társaiké. Az adatközlő cigányok pályafutása és iskoláztatása szinte minden esetben ugyanolyan, mint szüleiké. A válaszadók szüleinek iskolai végzettsége megegyezik a kárpátaljai cigányok iskolai végzettségével. Vagyis a legtöbbszörnek csak általános iskolai végzettsége van, de sokak még azzal sem rendelkeznek. Mindössze 4 főnél figyelhető meg, hogy jóval meghaladja a szüleik iskolai végzettségét. Szinte minden adatközlő elmondta, hogy szüleiknek nem volt lehetőségük folytatni tanulmányaikat. Abban az időben nem úgy álltak hozzá a tanuláshoz, mint most. A jelenlegi helyzetben sokkal jobban mindenki belátja, hogy az iskolai végzettség nagy hatással lesz az életükre. Ezért is szeretnék diplomát. Bár nem mindig van rá lehetőségük.

Sok esetben előfordult, hogy az osztálytársaik közül mentek továbbtanulni. Egy lányon kívül a többiek arra a kérdésre, hogy „Mennyire motivált téged az, hogy az osztálytársad is továbbtanult?” azt felelték, hogy nem igazán törődtek azzal, hogy ki tanult tovább és ki nem. Sok esetben fordult elő az osztálytársaik között, hogy elkezdték a tanulmányaikat a Beregszászi Szolgáltatási Szakközépiskolában, de egy évet is alig tanultak és ott hagyták. Ezért nem is motiválták annyira egymást, mert tudták, hogy úgyse fogják bírni a tanulást. A másik lány pedig elmondta, hogy őt a család húzta vissza, ezért nem ment a barátnőjével tanulni.

Emellett feltettem nekik azt a kérdést is, hogy mennyire tartják a kapcsolatot a régi osztálytársaikkal, barátaikkal. A válaszok eltérőek voltak. Az idősebb korosztályba tartozók (3 fő) elmondták, hogy ők már szinte egyik osztálytársával, gyerekkori barátnőjével sem tartja a kapcsolatot. A fiatalok válaszai között. A fiúk azt válaszolták, hogy ők még tartják a kapcsolatot a barátaikkal. Velük szokták a várost járni és velük vannak esténként. Addig a lányok között csak egy – két lány mondta azt, hogy tartja még a kapcsolatot a barátnőivel. A többiek pedig nem tartják. *„A korosztályomból szinte mindenki van fiúja, van férje vagy már gyereke is van. Csak én és egy másik lány maradtunk kislányok. Így csak vele tartom még a szoros kapcsolatot. A többiekkel nem, mert már családjuk van és nincs idejük ránk” (16 éves lány).*

Az adatközlők jelentős része (7 fő) szeretett volna továbbtanulni az általános iskola befejezése után. De mire eljutottak a felvételire már sokaknak elment a kedve. Elmondásuk szerint nem kaptak elég motivációt és visszahúzták őket. Abban a korban voltak/vannak, amelyben a tanuláson kívül minden érdekesebb. Ezért is hagyták abba a tanulást. A válaszadókból összesen négyen tanultak tovább szakközépiskolában, egy fiú pedig még most fejezi a középiskolát. *„Egy év kihagyás után mégis meg akartam próbálni a tanulást. Először az internátusba akartam menni, de onnan elküldtek a Beregszászi 10. számú Középiskolába. De már szeptember közöpe volt ekkor. A 10-es iskolába beszéltem az igazgatóval, aki végül felvett, mert alapból kevesen jártak az iskolába. Így október elején kezdtem meg a 10. osztályt. Idén pedig már végzek. Ha jól sikerülnek a vizsgák, akkor a főiskolán szeretnék továbbtanulni” (18 éves férfi).*

A válaszadók nagy százaléka egyetértett abban, hogy az iskolán kívül nem kaptak motivációt. Ami csökkentette a lelkesedésüket. Az iskolában a tanárok külön felkészítőket tartottak, külön feladatot adtak azoknak a diákoknak, akik úgy gondolták, hogy tovább szeretnének tanulni.



Az egyik lánnyal már ötödik osztályos kora óta foglalkoztak külön. Ez a lány az elemi iskola mind a négy osztályát kitűnő tanulmányi eredménnyel zárta le. Ezért a felsőbb osztályokban a tanárok nem hagyták, hogy alább hagyjon a lelkesedése. Mindig adtak neki külön feladatokat, ha kellett, akkor külön órát is. Aminek meg is lett a gyümölcse, mert a lány sikeres felvételt nyert és sikeresen diplomát szerzett a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán, óvodapedagógia szakon. Ennek a lánynak a testvérével is készítettem interjút. Ő is óvodapedagógiát tanul jelenleg a főiskola szakképzési intézetében. Elmondása alapján őt testvére nagyon motiválta. Tisztelte benne azt, hogy továbbtanult és megszerezte a diplomáját. Ő ennek köszönhetően jelentkezett az iskolába, ahová sikeres felvételt nyert. Ez a második félév, amit ott tölt. Gondolkozott már azon, hogy otthagyja, de úgy érzi, ha testvérének sikerült végigcsinálnia, akkor neki is. Nehéz volt beilleszkednie és megszoknia ezt a rendszert. Mert teljesen más és sokkal nehezebb, mint a Beregszászi 7. számú Általános Iskolában. Ott jó tanulónak számított, de úgy érzi, hogy ide nem elég annyit tanulni, mint az általános iskolába. Sokkal többet követelnek és várnak el tőle. Így mindig nehézségbe ütközik. *„Próbáltam mindig mindent leadni, de sokszor nem ment, mivel sokat vártak el. És nem igazán összeszedett. Ahányszor hiányoztam minden vittem igazolást, mivel sokat voltam beteg. Emiatt sokszor voltam lemaradva” (20 éves nő).* Az osztálytársai közül ő az egyedüli cigány származású. Félt, hogy hogyan fogják őt fogadni. Ő mindig csendesebb és visszahúzódóbb volt. De pozitívan csalódott. Sem az osztálytársai, sem az évfolyamtársai és a tanárok sem közösitik ki. Nehezen nyílt meg másoknak, de már mindenkivel jó kapcsolatot ápol – elmondása szerint. T.É. elmondta, hogy őt és testvérét szüleik otthon sokkal szigorúan nevelték. Ezért is voltak jó tanulók. Amíg minden házi feladatot meg nem csináltak és nem tanulták meg a feladott tananyagot, addig nem csinálhattak semmi mást. Szüleiknek ez azért volt fontos, mert nekik nem volt lehetőségük a tanulásra. Apukájuknak mindössze általános iskolai végzettsége van, míg anyukája csak az elemi iskolát járta ki. Ebből kifolyólag az ő családjukban kulcsfontosságú tényező volt a tanulás és az iskolába járás. És mindemellett értéként kezelték a tudást. Az ő családjukban nem volt megengedett a hiányzás, illetve a lógás az iskolából. Csak nagyon szükséges helyzetekben. Ilyen helyzet volt a betegség. De elmondták, hogy kisebb fiútestvéreiket már nem korlátozzák és nem annyira meghatározott dolog az életükben a tanulás, mint nekik volt.

A megkérdezettek többsége úgy gondolja, hogy a képességeik nincsenek hatással és nem befolyásolja a szülők döntését a gyermekük sorsáról. Jobban figyelembe veszik azt, hogy milyen az anyagi helyzetük, mennyire vannak diszkriminálva és mennyire fogják

tudni finanszírozni az iskolát. Sokan arra a kérdésre, hogy kik támogattak téged és hogyan azt válaszolták, hogy a pedagógusaik. A család nagy hatással van a gyerekekre, de nem mindegyiküket támogatták. De a pedagógusok mindenben segítették őket. *„Sokan mondták és ajánlották, hogy menjek továbbtanulni, de utána családi okok miatt ott kellett hagynom a 7-es iskolát, egy másik beregszászi iskolába kezdtem el járni. Azzal az iskolával az volt a probléma, hogy nehezen illeszkedtem be, nem is ment ott annyira a tanulás, így fel sem hozták ott a tanárok, hogy tanuljak tovább. Mivel nem szerettem odajárni ezért sokat hiányoztam, nem tanultam. Egy év után mentem vissza a 9. osztályba, a 7-es iskolába, de akkorra már elment a kedvem a tanulástól” (15 éves fiú).*

Emellett még azok, akik Isten Élő Egyházához tartoztak azok elmondták, hogy az egyház anyagilag is támogatta, mikor szükség volt rá. Olyankor összefogtak az egyháztagok és kinek mennyi volt, azt odaadta neki, hogy tudja folytatni a tanulmányait.

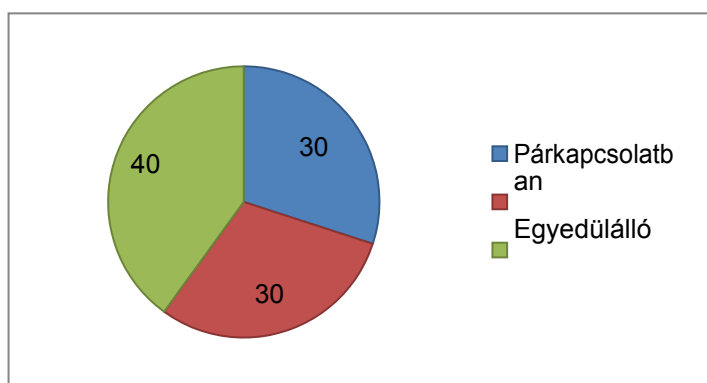
#### **2.3.4. Jelenlegi családi állapot, foglalkoztatottság**

Az adatközlők jelenlegi helyzete különböző. Van, aki tanul, van, aki dolgozik, van, aki gyereket nevel és van, aki háztartásbeli.

A kutatásban résztvevők közül három lány rendelkezik szakképzettséggel. Az egyik közülük az általános iskola után a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Felsőfokú Szakképzési Intézetében tanult óvodapedagógia szakon. Két lány pedig az általános iskola után a Beregszászi Szolgáltatási Szakközépiskolában tanult szakács, illetve cukrász szakon. Egy másik lány jelenleg is folytatja a tanulmányát ugyanezen a szakon. Egy fiú jelenleg a Beregszászi 10. számú Középiskolában tanul, ő szeretné a főiskolán folytatni tanulmányait. A többieknek csak általános iskolai bizonyítványuk van. Az egyik hölgy kiskorában nem tudta befejezni tanulmányait, így felnőtt korában ült vissza az iskolapadba és alig pár éve szerezte meg az általános iskolai bizonyítványát. *„Első három osztályig jártam csak iskolába. Szüleim tovább nem engedtek. Ezért mikor a gyerekeim voltak általános iskolások megkérdeztem az igazgató asszonyt, hogy nem-e járhatnék én is. Ő meg engedélyezte, így a lányommal együtt tanultunk. Én is napi rendszerességgel bejártam és végigültem az órákat” (52 éves nő).*

Az egyik fiú elmondta, mivel nem tanult tovább munkát kezdett el keresni, hogy eltartsa magát, de mivel fiatal még nem vették fel sehova. Külföldre még nem mehetett és belföldön is csak építkezéséken segít be az apjának. De ott sem kell mindig segíteni, ezért semmittevéssel tölti a mindennapjait.

#### 4. sz. ábra: A válaszadók családi állapota



Forrás: Saját szerkesztés

A hátrányos helyzetű/cigányok életében megfigyelhető, hogy a fiatal korukban házasodnak és vállalnak gyereket. Ennek három oka is van. Először is a roma tradicionális családoknál ez egy hagyomány, szokás. Sok esetben előfordul, hogy a fiatalok a család már gyerekkorban kiválasztja. A második oka az, hogy a szegénység miatt házasodnak össze. A család nem tud megfelelő anyagi támogatást és anyagi háttérrel biztosítani, ezért kiházasítják, hogy legyen meg a megfelelő körülménye. A harmadik ok pedig az, hogy az iskola befejezésével hamar fel kell nőniük. A család már felnőttként tartja számon, így ez az jelenti, hogy ideje családot alapítaniuk (Vajda, 2015).

A szakirodalomban főleg azt lehet olvasni, hogy a cigányok már fiatal korukban házasságot kötnek, de a kutatásom során nem erre a következtetésre jutottam. A válaszadók többsége fiatal, így nem alapítottak még családot. Bár mindegyikük kifejtette, hogy tervben van. Ez a szokás náluk. Minél hamarabb férjhez menni és gyereket szülni. A gyerek/gyerekek jelentik náluk az életet, a teljes családot és a megélhetést is. Sokan csak azért vállalnak sok gyereket, mert az állam támogatást ad és ebből a támogatásból megélhetnek (Durst, 2001).

4 nő van már férjnél és szült gyerekeket. Mindannyian elmondták, hogy fiatalon mentek férjhez és 5-6 gyerekük van. Egy lány közülük még csak 20 éves, de ő is már 2 éve férjhez ment és van egy kislánya. Ő azt mondta: „A koledzs befejezése után elkezdtem dolgozni az óvodában, de a diplomaosztó után egyből férjhez is mentem. Direkt kértem, hogy előbb had diplomázhassak le. Mivel nálunk az a szokás, hogy a feleségnek a férj mellett a helye, így utána nem folytathattam volna a tanulmányaimat” (20 éves lány).

A válaszadók közül az egyik lány menyasszony. Ő emiatt is nem akart továbbtanulni, mert úgy tervezték, hogy idén megtartják a lakodalmat, mert nem illik a cigányoknál 1 évtől tovább jegyben járni. „Azért alapítottam családot, mert rám talált a szerelem. És ő

*nem akarta, hogy tovább tanuljak, így választanom kellett. Így a szerelmet választottam és ennek így kellett lennie, mert boldog vagyok vele és nemsokára a férjem lesz” (16 éves lány).*

Az egyik idősebb hölgy elmondta, hogy ő szívesen tanult volna, mert jó tanuló volt és fel akart mutatni valamit az életben, de sajnos a szüleinek nem volt olyan anyagai helyzete, hogy tovább taníttassák, inkább férjhez adták. *„Nem akartam még férjhez menni. Fiatal voltam, tanulni akartam, de akkor nem volt lehetőség. Anyukám pedig nagyon erőltette, hogy férjhez menjek. Ezért tanulás helyett családot alapítottam. Így visszagondolva nem bánom annyira, mert lett egy csodás családom, csak annyit bánok, hogy nem fejezhettem be a középiskolát” (34 éves nő).*

Kutatásomban résztvevők között vannak, akik a fiatal generációhoz tartoznak és vannak, akik az idősebb generációhoz. Az idősebb generációhoz tartozók elmondták, hogy abban az időben, amikor ők voltak fiatalok még nem volt olyan sok lehetőség a továbbtanulásra, főleg nem egy cigány származásúnak. Ha lett volna is lehetőségük a család nem támogatta őket, arra ösztönözte csak, hogy alapítsanak családot és, hogy a tanulás, ahogy az egyik hölgy elmondta, csak időpocsékolás. A fiatalabb generációnak sokkal több lehetősége van a továbbtanulásra, a végzettség megszerzésére. De a családjuk, illetve a hozzáállásuk miatt az általános iskola után nem folytatják a tanulmányaikat. Nem használják ki azokat a lehetőségeket, amelyek szüleiknek még nem volt megadva. Inkább folytatják hagyományaikat.

Ezekből az adatokból arra a következtetésekre jutottam, hogy a párkapcsolat és a családi állapot nagy hatással van a cigányok jövőjére. Aki férjhez megy, annak az a kötelessége, hogy férje mellett legyen és gyereket szüljön. Ilyenkor már nem az számít, hogy ő mit tervezett. Nem dacolhatnak ez ellen. *„A cigányoknál, akik már huszonévesek és még nem mentek férjhez vénkisasszonynak csúfolják. Nem illik nálunk ilyen korban még szinglinek lenni. Ezért mentem én is férjhez fiatalon” (35 éves nő).*

Az interjút vállalók között egy kérdésben mindannyian egyetértettek. Még pedig abban, hogy identitásuk szerint mindannyian cigányok. Egy válaszadó volt, aki azt mondta, hogy magyarnak is és cigánynak is vallja magát. De ha a kettő közül választania kell, akkor inkább a cigányt választja, mert sose tagadná le, hogy honnan származik.

Kíváncsi voltam arra, hogy ők a születendő vagy a már megszületett gyermekeiknek mennyire fogják támogatni a tanulmányaikat. Mivel a saját életükben-nagyban befolyásolta a család a döntésüket. Szinte mindannyian azt mondták, hogy támogatni fogják, szeretnék,

hogya majd továbbtanulnának. Az egyik adatközlő elmondta, hogy neki már általános iskolás a gyereke, nemsokára fejezi be a kilencedik osztályt, de nem akar továbbtanulni, miközben ő szeretné. *„Mindig is igyekeztem, hogy jó legyen nekik. Mindig segitettem nekik a tanulásban, amennyire csak tudtam, de nem akar továbbtanulni, hiába mondom neki, hogy menjen és vigye többre, mint mi” (nő, 34 éves).*

A többiek is azt a választ adták, hogy nem fogják kényszeríteni semmire a gyerekeiket, akkor kell továbbtanulniuk, ha ők is azt akarják, de nagyon örülnének és igyekezni fognak, hogy megfelelő legyen a tanulmányi átlaguk. *„Ha Isten is úgy akarja addig élünk támogatni fogom a fiamat anyagilag. szellemileg, hogy tanuljon. De mindez az ő kezében lesz, nem fogom erőszakolni, ha nem akar. De az általános iskolai végzettség biztos meglesz” (20 éves nő).*

Egy számomra nagyon fontos és érzékeny témát is felhoztam a kutatás alatt. Ez pedig az, hogy mi a véleményük arról, hogy miért más és nehezebb a cigányok élete, mint a Kárpátalján élő többi kisebbségnek. A válaszokból (3. sz. táblázat) elég sok mindenre fény derül. De a legtöbben egyetértenek azzal, hogy ez a miatt van, mert minden cigányt egyformának tekintenek. Nem próbálják megismerni őket, hanem bőrszínük szerint elítélik. Állításuk szerint vannak *„kulturálatlan és nehezen kezelhető cigányok, de nem mindenki olyan. Ha az emberek vennék a fáradságot és megpróbálnák legyűrni a társadalom által felállított sztereotípiákat. Ha nem lennének ennyire előítéletesek az emberek, akkor észrevennék, hogy nem minden cigány egyforma és attól, hogy nincs végzettségük még lehetnek jó emberek”.*

3. számú táblázat: *Miért nehezebb a cigányok élete, mint a magyaroknak/ukránoknak?*

T. A. (20)	<i>„Azért nehezebb, mert más példát kapnak a cigánygyerekek a szüleiktől. És nem támogatják anyagilag őket, mert nehéz sorsuk van a cigány embereknek.”</i>
M. R. (18)	<i>„Az az igazság, hogy vannak 30 és 40 éves nem cigányok, akiknek megvan a családja, van házuk, van elég pénzük. Azok tanultak, tudják, hogy mi a jó viselkedés, tudják, hogy mi az a szint, amit nem kell túllépniük. Tudják, hogy az utcán nem szabad káromkodni, nem szabad kiabálni. És ezeket adják át a gyerekeiknek. De ha megnézzük a tábort, ott mi a helyzet. Ott pont az ellentettje, a szülők nem tanították meg nekik, hogy mi a helyes viselkedés és ezért viselkednek úgy. Vagyis nem szeretnek tanulni, kevés figyelem van rájuk. Meg amúgy maga a tábor nagyon el van hanyagolva, rossz körülmények között élnek. Ezért dolgozniuk kell, hogy eltartsák a családot, hogy legyen tűzifájuk. A táborban nincs rend, nincsenek szabályok, és akik ott élnek meg szokták ezt a rendetlenséget és ezen már nem akarnak változtatni. De sajnálom, hogy így van, mert, hogy elég kevés cigány tanul.”</i>
T. É. (15)	<i>„A cigányok is lehetnek olyan okosok, mint akár ki. Az iskolában is láttam olyan okosokat. Csak az a baj velük, hogy nem akarnak tanulni, nincs</i>

	<i>motivációjuk. ”</i>
B. M. (16)	<i>„Tudod miért? Azért mert a cigányok felelőtlenek. Nem járnak iskolába, nem tanulnak. Nem nyújtnak olyan körülményeket a gyerekeiknek, mint a nem cigányok. Nem felelősségteljesek.”</i>
L. M. (35)	<i>„Azért nehéz cigánynak lenni, mert általánosítanak az emberek. Minden cigányt ugyanolyannak látnak. Igaz nem sokan tanulnak tovább a cigányok közül, de hát nálunk ez a hagyomány. Mikor én fiatal voltam és most is az az illő, hogy a lányok korán férjhez mennek és a férjük mellett maradnak. Ezért van sok tanulatlan cigány. De attól még, hogy valaki nem diplomás még lehet jó ember.”</i>
Gy. M. (52)	<i>„Azért mert az emberek rosszul állnak a cigányokhoz, a nélkül is, hogy tudnák ki az. Kinézet alapján eldöntik, hogy cigány és az alapján ítélik meg, mint pl egy magyar vagy ukrán emberről kinézet alapján nem tudod eldönteni, hogy milyen. De egy cigányról igen. Igaz vannak rossz cigányok, de vannak jók is. Csak az a baj, hogy egy ezt nem veszik észre, csak a rosszat lássák bennünk.”</i>
L. P. (15)	<i>„Szerintem azért, mert ritka az a cigány, aki tanul. Ritka, akinek vannak papírjai (Paszport és egyébek). A papírok hiánya miatt nem nagyon veszik fel őket dolgozni és az eredményezi, hogy néhányan koldulnak vagy lopnak. Mivel nincs elegendő pénzük, amennyi szükséges. Sokaknak nincs normális háza, nem tudnak fürödni, nem tudnak tiszta ruhát felvenni. Emiatt koszosok és bűdösek. Sőt sokan tanulatlanok és civilizálatlanok, az emberek pedig undorítónak találják őket ezek miatt.”</i>
H. K. (35)	<i>„Azért nehezebb egy cigány élete, mert nálunk nem olyan szabályok vannak, mint nálatok. A cigányok nem tudnak olyan kulturáltan beszélni és viselkedni, mint a többiek.”</i>
B. E. (16)	<i>„Hát azért nehéz nekünk, mert minden cigányt egy kalap alá vesznek. Már csak kinézetünk miatt sem vesznek fel olyan munkákra, mint egy magyart vagy ukránt.”</i>
L. M. (16)	<i>„Sajnos egyből meg tudják mondani rólunk, hogy cigányok vagyunk: Nehéz nekünk barátkozni nem cigányokkal, mert kiközösítenek, gúnyolnak.”</i>

Forrás: Saját szerkesztés, 2020

Utoljára egy nagyon fontos kérdést intéztem feléjük, amire eléggé megosztó válaszokat kaptam. Arra, hogy mennyire elégedettek az életükkel a legtöbben azt válaszolták, hogy elégedettek, de igyekezni fognak a saját gyermeküknek jobb körülményt nyújtani, mint, ami nekik volt. Egy fiatal fiú, aki a tavalyi év folyamán végezte el az általános iskolát elmondta, hogy ő nem elégedett az életével. Mivel fiatal, nincs munkája és nem is tanul már, ezért most nincs mivel elégedettnek lennie. De igyekszik munkát találni, hogy helyre jöjjön az élete. Elmondása szerint a múlton csak annyit változtatna, hogy jobban odafigyelne a tanulásra és nem hanyagolná el. Mivel amiatt nem ment továbbtanulni, mert elhanyagolta a tanulást. És ezt bánja a legjobban. A többiek egyetértettek abban, hogy jelen

pillanatban elégedettek az életükkel, jól érzik magukat ebben a helyzetben és semmin nem változtatnának.

### **2.3.5. Konklúzió**

A kutatás során figyelembe véve a kutatói kérdéseket és a válaszokat a következő eredményeket kaptam, hogy interjúalanyaim az iskolában kapták meg a legtöbb motivációt a tanuláshoz. A pedagógusok megpróbálták a legtöbbet kihozni belőlük és mindenben támogatni őket. Ők voltak azok, akik hittek bennük már a kezdetek óta, foglalkoztak velük és segítették mindenben őket. Ezért is volt megfigyelhető, hogy a kedvenc tantárgyaknál azokat a tantárgyakat mondták, amelyik pedagógust szerették. Kedvenc pedagógusoknak is azokat választották, akik a legkedvesebbek, a legviccesebbek voltak velük. Akik nem távolodtak el és nem nézték le őket származásuk miatt. Ettől eltekintve a pedagógusok és az iskola nem volt hatással a továbbtanulására, illetve a jelenlegi helyzetükre, a motiváció nem érte el célját. A pedagógusok mindent megtettek és mindenben segítették őket, de a cigány hagyományok és kultúra nagyobb hatással volt rájuk. Emellett a közvetlen környezetük volt a legnagyobb hatással. A család támogatását nem mindannyian élvezhették. A megkérdezettek között sokan nem kaptak elég motivációt a családtól a továbbtanuláshoz. A cigányoknál az a szokás, hogy a lányok minél hamarabb férjhez menjenek és családot alapítsanak. És e szokás szerint kell élni az életüket, kell dönteni a sorsukról. Kevés olyan cigánylány van, aki el tud menni tanulni. Ez azért van, mert a tanulás és a családalapítás nem fér meg egymás mellett a cigány kultúrában. A férfiek nem nézik jó szemmel, hogy a feleségük eljár az iskolába és tanul. De van egy másik ok is, amiért a családok nem támogatják a gyermekeiket a továbbtanulásban. Ez pedig az, hogy nincs meg a megfelelő anyagi körülményük. Sok családban a szülőknek is csak az elemi vagy az általános iskolai végzettségük van meg. Így nem tudnak gyermekeiknek segíteni a tanulásban, emellett pedig nem sok munkahelyre vesznek fel cigányokat, emiatt pedig nem tudnak megfelelő anyagi körülményt nyújtani. Az megfigyelhető, hogy minden megkérdezett cigánynak ugyanolyan, de legtöbb esetben magasabb az iskolai végzettsége, mint a szüleiké, így az életminőségük is javult kicsit. Akik még fiatalok nem dolgoznak, de kijelentették, hogy szeretnék minél előbb elkezdni dolgozni, hogy a saját szükségleteiket tudják miből fizetni, illetve, ha családjuk lesz, akkor majd tudják eltartani. Szeretnék állandó munkahelyet, hogy, majd ne szenvedjenek hiányt semmiből. Meg szeretnék teremteni azt az otthoni környezetet, amely nekik nem adatott meg. Az

adatközlők között 3 fő elmondta, hogy semmiképpen nem szeretnék külföldre menni dolgozni, mert azzal nem érnék el sok mindent. Nem biztos, hogy a javukra válik. Szeretnék belföldön munkahelyet keresni, hogy a családjukkal tudjanak minél több időt eltölteni. Tudják és belátják, hogy a Különtanya nem egy biztonságos és nyugodt életkörülményt biztosító lakóterület, de mégsem tudják elképzelni, hogy attól távol éljenek. Iskolaválasztáskor is próbálnak minél közelebb maradni a lakóhelyükhöz. Ezért is járnak túlnyomó többségben a Beregszászi 7. számú Általános Iskolába a cigányok. Emellett akik tovább tanultak igyekeztek városon belül folytatni a tanulmányaikat.

A romák többsége elfogadta azt a tényt, hogy csak akkor fog javulni a helyzetük, ha odafigyelnek az iskoláztatásra és kihasználják a továbbtanulás lehetőségét. A magasabb iskolai végzettség több lehetőséget és jobb megélhetést ad nekik. Csak a cigány hagyományokkal nehezen hozható össze a magasabb iskolai végzettség.

Az élettörténeti interjúkból megtudhattuk, hogy azok, akik Beregszász utcáiban laknak és nem a Különtanyán sokkal nagyobb esélyük van a továbbtanulásra és a jobb munkahelyre. Lényegesen jobb helyzetben vannak azoknak a szülőknek a gyermekeik, akik dolgoznak valahol és nemcsak a segélyből élnek. A cigányfiúknál jellemző, hogy fizikai munkát vállalnak az iskola befejezése után. Ilyen az építkezés, gyárban való munka. Az egyik adatközlő fiú elmondta, hogy ő azért szeretne továbbtanulni, mert nem szereti a fizikai munkát és nincs is megfizetve eléggé. Ezért inkább szeretne egy végzettséget, amivel elhelyezkedhet, és legalább nem kell majd nehéz fizikai munkát végeznie, hogy eltartsa a családját.

Az interjúkból megtudhattuk, hogy sokan nem a saját útjukon próbálnak szerencsét, nem a saját álmaikat valósítják meg előbb, hanem megpróbálnak megfelelni a cigány hagyományoknak. Két lány először a saját álmát valósította meg, ami azt jelenti, hogy az egyik már megszerezte a diplomáját, a másik pedig még most tanul. Szeretett volna még magasabb végzettséget szerezni az egyik lány, de a diploma után férjhez kellett mennie, a férje pedig nem engedi, hogy tanuljon. Ebből kifolyólag boldog és elégedett az életével.

A válaszolók között szinte mindenki azt mondta, hogy boldog és elégedett az életével. Nem szeretnék megváltoztatni semmit, mert a múltbéli események miatt váltak olyanokká, mint amilyenek most.



## ÖSSZEFOGLALÁS

A munkám fő célkitűzése célja, hogy megtudjam, illetve felmérjem, hogy az általános iskola befejezése után hogyan alakult a cigányok élete. Milyen hatással volt az iskola, illetve a tanárok a döntésükre. Ezért a szakdolgozatomat két nagy fejezetre osztottam.

Az első fejezetben a Beregszászi 7. számú Általános Iskolát mutatom be, ez az az oktatási intézmény, amely összeköti az interjúalanyaimat, mindenki itt végzett. Ebben a fejezetben összegyűjtöttem, hogy a cigányok életútjának bemutatásával milyen korábbi vizsgálatok foglalkoztak és milyen eredményekre jutottak.

Munkám fő részében a kutatásom körülményeit és eredményeit mutattam be. 10 interjút készítettem cigány személyekkel. Az élettörténeti interjúkból megtudhattam, hogy a cigányok az iskolától, illetve pedagógusoktól kapták a legtöbb motivációt, de ez mégsem volt elegendő arra, hogy szembeszálljanak a családi hagyományokkal és a saját útjukat járják. A cigányoknál a családi kötelék, illetve a kultúra nagyon fontos szerepet játszik, és eleget tesznek azért, hogy ne csalódjanak bennük, hanem a saját céljaikat feladva, folytassák a szokásokat. Mindazonáltal elégedettek életükkel, mert ők ebben a környezetben nevelkedtek, ehhez vannak szokva, ezért elfogadták a sorsukat.

Tisztában vannak azzal, hogy a cigányok jövője nemcsak maguktól függ. Függ a családi háttérüktől, a baráti társaságuktól, a környezetüktől, de legfőképpen a nem roma emberektől. Ezért fontos, hogy a felnőttek toleránssá neveljék a gyermeküket, ebben van az iskolának nagyon fontos szerepe. Babits Mihály magyar költő véleményem szerint jól megfogalmazta az együttműködő, toleráns és összefogó társadalmat: *„Én hiszek a testvériségben, a színek együtt adják ki a képet, a hangok együtt adják a koncertet.”*

## РЕЗЮМЕ

Основна мета моєї роботи - з'ясувати та оцінити, як змінилося життя ромів після закінчення загальноосвітньої школи, як вплинули школа та вчителі на майбутні рішення в житті. Тому я розділила свою роботу на дві основні частини.

У прешому розділі я представляю Берегівську ЗОШ номер 7. У цій частині роботи я детально розглянула історію школи, від її заснування до сьогоднішніх часів. Також описала ті цілі, які були поставлені на початку засування школи, та які з них були досягнуті. У цій главі я пояснила і представила, які попередні дослідження існують щодо освіти ромів та їх життєвих шляхів, а також хто раніше вже займався даною темою.

У наступному розділі я узагальнила дані, отримані в ході інтерв'ю, та отримала відповіді на мої дослідження. З інтерв'ю я дізналася що роми отримували найбільше мотивації від школи та вчителів, але цього було недостатньо, щоб протистояти сімейним традиціям та йти своїм шляхом. У їхньому житті родинні зв'язки та культура відіграють дуже важливу роль, тому й відмовляться від власних цілей щоб продовжувати звичаї та традиції. Однак вони задоволені своїм життям, тому що виросли в цьому середовищі і звикли до цього.

Вони усвідомлюють, що майбутнє ромів залежить не лише від них, а й залежить від сімейного походження, групи друзів, їхнього оточення, але найбільше від неромів. Тому важливо, щоб дорослі виховували дітей бути толерантними.

## HIVATKOZOTT IRODALOM

- Ambrus Péter (2001): *Cigányság és az iskola*, In: Andor Mihály (szerk.), *Romák és oktatás*, Molnár Nyomda és Kiadó KFT, Pécs.
- Andorka Rudolf (1977): *Bevezetés a szociológiába*, Osiris Kiadó, Budapest, 194.
- Bakos Ferenc (1977): *Idegen szavak és kifejezések kézi szótára*, Akadémiai Kiadó Budapest.
- Boros Julianna (2015): *Kérdőíves vizsgálat az Amrita Orientációs Baráti Kör Egyesület tagjaival – tapasztalatok és eredmények* In: Varga Aranka (szerk.): *Amrita az ezredforduló előtt*, Pécsi Tudományegyetem BTK NTI Romológia és Nevelésszociológia Tanszék, WHSZ, Pécs. 89-146.
- Boros Julianna (2017): *Egyéni utak, társadalmi helyzetek. Cigány roma felnőttek életútja egy kvalitatív kutatás eredményeinek tükrében*, Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Társadalmi Kapcsolatok Intézete Közösségi és Szociális Tanulmányok Tanszék, Pécs.
- Boros Julianna (2019): *Cigány, roma fiatalok életútja. Egy iskolán kívüli esélynövelő tanoda-típusú program tagjainak vizsgálata*, Pécsi Tudományegyetem, Doktori értekezés, Pécs.
- Braun László – Cserniczkó István – Molnár József (2010): *Magyar anyanyelvű cigányok/romák Kárpátalján*. PoliPrint Kft, Ungvár.
- Csapó Benő (2003): *Az iskolai osztályok közötti különbségek és az oktatási rendszer demokratizálása*. In: *Iskolakultúra*, 13 / 8. sz. 107–117.
- Dezső Renáta Anna (2011): *„Minek nektek gimnázium?!” Középfokú cigány nemzetiségi oktatás Magyarországon 1989-2009: eredmények és kihívások*, Ph.D. értekezés., Pécsi Tudományegyetem, Pécs.
- Durst Judit (2001): *Nekem ez az élet, a gyerekek. Gyermekvállalási szokások változása egy kisfalusi cigány közösségben*, In: *Századvég*, 3. szám, 71-92.
- Fejes József Balázs (2005): *Roma tanulók motivációját befolyásoló tényezők*. In: *Iskolakultúra*, 11. szám, 3-11.
- Forray R. Katalin – Hegedűs T. András (2001): *Cigány tanulók az általános iskolákban (Egy empirikus vizsgálat tapasztalatai)*, In: Andor Mihály (szerk.), *Romák és oktatás*, Molnár Nyomda és Kiadó KFT, Pécs.
- Forray R. Katalin – Hegedűs T. András (2003): *Cigányok, Iskola, Oktatáspolitikai, Oktatás és Társadalom* 23. , Oktatókutató Intézet-Új Mandátum, Budapest.

Forray R. Katalin (1998): *A cigányság oktatásának egyes kérdései Európában*. In: Magyar Pedagógia, 98. évfolyam, 3-16 szám.

Forray R. Katalin (2009): *Hátrányos helyzet – a cigányság az iskolában*. In: Educatio, 18. 4. sz. 436-446.

Halász Gábor – Lannert Judit (2000): *Jelentés a magyar közoktatásról*. Országos Közoktatási Intézet, Budapest.

Havas Gábor – Kemény István – Liskó Ilona (2001): *Cigány gyerekek az általános iskolában*, Oktatókutató Intézet Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest.

Havas Gábor – Liskó Ilona (2005): *Szegregáció a roma tanulók általános iskolai oktatásában*, Kutatás Központ, Felsőoktatási Kutatóintézet, Budapest.

Kókayné Lányi Marietta (2007): *Könyv az integrációról*. Sulinova Közoktatás-Fejlesztési és Pedagógus Továbbképzési KHT, Budapest.

Molnár József – Molnár D. István (2005): *Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében*, KMPSZ Tankönyv- és Taneszközközlés, Beregszász.

Óhidy Andrea (2016a): *A halmozottan hátrányos helyzettől a diplomáig. Tíz roma és cigány nő sikertörténete a magyar oktatási rendszerben*, Pécsi Tudományegyetem BTK NTI Romológiai és Nevelésszociológiai Tanszék, Pécs.

Óhidy Andrea (2016b): *A roma közösségi kulturális tőke szerepe roma és cigány nők sikeres iskolai pályafutásában – egy kvalitatív kutatás eredményei*, In: Magyar Pedagógia, 116. évfolyam, 2. szám, 171-196.

Róbert Péter (1999): *Egyenlőtlen esélyek az iskolai képzésben*, In.: Meleg Csilla (szerk.): *Iskola és Társadalom II. Szöveggyűjtemény*, JPTE Tanárképző Intézet Pedagógiai Tanszéke, Pécs.

Szemán Józsefné (2001): *A cigány gyermekek óvodai nevelése*, In: Andor Mihály (szerk.), *Romák és oktatás*, Molnár Nyomda és Kiadó KFT, Pécs.

Szemerszki Marianna (2015): *Eredményesség az oktatásban*. Pátria Nyomda ZRT, Budapest.

Vajda Melinda (2015): *Roma párválasztás*, In: PR Herald, Arculat, Kulturális Antropológia.

<http://prherald.hu/roma-parvalasztas/?fbclid=IwAR0-rP8AUxc686VbG6hW112i1WWwMMbhFw2xOvW0XJYqn1tPhYDTK0SupUE>

(Megtekintés dátuma: 2020. május 11)

Internetes források:

Beregszászi 7. számú Általános Iskola honlapja

URL:<https://7zosroma.klasna.com/ru/site/school->

[history.html?fbclid=IwAR3FBmMDspVLf5aex8i0E2JtC\\_SLtUUUtKToM75glNCxUjusZ](https://7zosroma.klasna.com/ru/site/school-history.html?fbclid=IwAR3FBmMDspVLf5aex8i0E2JtC_SLtUUUtKToM75glNCxUjusZ)

[3ng3d0I6iU](https://7zosroma.klasna.com/ru/site/school-history.html?fbclid=IwAR3FBmMDspVLf5aex8i0E2JtC_SLtUUUtKToM75glNCxUjusZ) (Megtekintés dátuma: 2019. október 10)

## MELLÉKLET

### Az interjúk kérdései

- I. Családi háttér:
  1. Hány éves vagy?
  2. Hol élsz most? (tábor vagy utcán, egyedül vagy másokkal, saját ház vagy albérlet, stb)
  3. Szüleid legmagasabb végzettsége?
  4. Hány testvéred van?
  5. Családi állapotod?
- II. Gyermekkor, neveltetés
  1. szüleidnek volt-e munkahelye? Miből élt a család?
  2. Szüleid vallásosak voltak?
- III. Óvodai tapasztalatok
- IV. Általános és középiskolai tapasztalatok (pozitív/negatív)
  1. Melyik évben fejezted be az általános iskolát?
  2. Melyik évben fejezted be a középiskolát? (Persze ha járt középiskolába)
  3. Szerettél-e iskolába járni? Miért?
  4. Osztálytársaid közül tanult-e valaki tovább?
  5. Mennyire motivált ez téged?
  6. Pedagógusaid segítettek vagy hátráltattak a továbbtanulásban?
  7. Milyen tanuló voltál? (szorgalmas vagy lusta, volt-e sok hiányzásod?)
  8. volt-e kedvenc tantárgyad? Miért?
  9. Volt-e kedvenc tanárod? Miért?
- V. Pillanatnyi élményhelyzet:
  1. Mit gondolsz milyen tényezők játszottak szerepet abban, hogy továbbtanultál/családot alapítottál?
  2. Mivel foglalkozol? (fontos megtudni, hogy ha dolgozik, akkor hivatalosan foglalkoztatva van-e vagy sem)
  3. Etnikai önbesorolás? (inkább cigánynak vagy inkább magyarnak vallod magad?)
  4. Anyanyelved? Beszélsz-e más nyelveket? Beszéled-e az államnyelvet?
  5. Van-e gyermeked?
  6. Gyermekeidnek a jövőben mennyire fogod támogatni a tovább tanulását?
  7. Vallásos vagy-e? jársz-e templomba, gyülekezetbe?
- VI. Továbbtanulása:
  1. Legmagasabb végzettséged?

2. Támogatott téged valamelyik családtagod, tanárod iskolai tanulmányaidban, a továbbtanulásban? (vagy bármilyen szervezet, egyházi személy, bárki akinek hálás azért hogy ő tovább tanult)
3. Ha igen, ki és hogyan?
4. Mit gondolsz milyen tényezők játszottak szerepet abban, hogy továbbtanultál/családot alapítottál?
5. Mit gondolsz, miért nehezebb a cigányoknak az életük mint a magyaroknak, ukránoknak?
6. Elégedett vagy az életeddel? Ha nem, mit csináltál volna másképp a múltban?

Власник документу: Моца  
Андрій Андрійович

ID перевірки:  
1003077237

Дата перевірки:  
13.05.2020 13:17:57 EEST

Тип перевірки:  
Doc vs Internet + Library

Дата звіту:  
13.05.2020 20:51:38 EEST

ID користувача:  
92712

Назва документу: **Baksa-Nóra**

ID файлу: 1003092749 Кількість сторінок: 40 Кількість слів: 13154 Кількість символів: 90729 Розмір файлу: 528.00 KB

## 0.78% Схожість

Найбільша схожість: 0.24% з джерело [https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/169062/MoIn%E1r\\_D\\_Istv%E1n](https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/169062/MoIn%E1r_D_Istv%E1n) 0.68%

Схожість з Інтернет джерелами 8

Page 42

0.29% Текстові збіги по Бібліотеці акаунту 15

Page 42

## 0% Цитат

Не знайдено жодних цитат

## 0% Вилучень

Вилучений текст відсутній

## Підміна символів

Не знайдено заміненних символів